

STVARALAŠTVO U NASTAVI GLAZBENE UMJETNOSTI: PRIMJERI IZ BAROKA

Zgrablić, Daniela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:434646>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Muzička akademija u Puli
Odsjek studija glazbene pedagogije

DANIELA ZGRABLIĆ

STVARALAŠTVO U NASTAVI GLAZBENE UMJETNOSTI: PRIMJERI IZ BAROKA

Diplomski rad

Pula, 30. 9. 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Muzička akademija u Puli
Odsjek studija glazbene pedagogije

DANIELA ZGRABLIĆ

STVARALAŠTVO U NASTAVI GLAZBENE UMJETNOSTI: PRIMJERI IZ BAROKA

Diplomski rad

JMBAG: 0299010489, redoviti student

Studijski smjer: Glazbena pedagogija

Predmet: Povijest glazbe

Znanstveno područje: Humanistika

Znanstveno polje: Znanost o umjetnosti

Znanstvena grana: Muzikologija i etnomuzikologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Lada Duraković

Sumentor: izv. prof. dr. sc. Sabina Vidulin

Pula, 30. 9. 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidatkinja za magistricu _____ovime izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu, kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskoga djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnog pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskoga djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli _____

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	1
Glazbena umjetnost baroka	2
Instrumentalne vrste baroka	6
Vokalno-instrumentalne vrste.....	7
Barok u udžbenicima u Republici Hrvatskoj	9
Analize odabranih primjera	18
1. J. S. Bach: <i>Goldberg varijacije – Aria</i>	18
2. A.Vivaldi: <i>Godišnja doba, 1. stavak – Proljeće</i>	19
3. C. Monteverdi: <i>Orfej – Zbor pastira</i>	21
4. D. Scarlatti: <i>Sonata L104, K159 u C-duru</i>	24
5. G. F. Händel: opera <i>Serse (Largo, Ombra mai fù)</i>	26
Metodička obrada baroknih primjera	29
Barokni skladatelji	29
Koncert u razdoblju baroka	42
Barokna opera	53
C. Monteverdi: <i>Orfej</i> i G. F. Händel: <i>Rinaldo</i>	53
Barokna sonata.....	66
Opća obilježja barokne glazbe.....	76
ZAKLJUČAK.....	86
SAŽETAK.....	87
SUMMARY	87
LITERATURA.....	88

UVOD

Barokna se glazba u gimnazijskome programu, bilo dvogodišnjemu ili četverogodišnjemu, obrađuje vrlo detaljno, i to s razlogom jer je u tome razdoblju postavljen dio temelja kasnijega razvoja glazbe.

Zanimanje za temu koja je u fokusu ovoga rada pojavilo se dok sam kao klaviristica proučavala barokna djela. Razmišljala sam o tome kako baroknu glazbu, koja je možda današnjim generacijama daleka i nerazumljiva, približiti na suvremen način i navesti ih da prepoznaju genijalnost i ljepotu koju ta glazba ima. Također, upoznavanjem skladatelja i djela koja su oni skladali učenici mogu dobiti širu sliku o tome vremenskom razdoblju te bolje razumjeti njihov način razmišljanja, pa tako i glazbu koja se u to vrijeme skladala.

Diplomski se rad sastoji od tri dijela. Prvi dio donosi kratak pregled povijesti barokne glazbe. Drugi je dio usmjeren na odabrane barokne primjere i njihovu glazbenu analizu. U posljednjemu dijelu donose se primjeri priprava s metodičkim materijalima koji mogu pomoći nastavnicima srednjih škola u realizaciji nastavne jedinice povezane s razdobljem baroka.

Glazbena umjetnost baroka

Riječ *barok* dolazi od portugalske riječi *barocco* koja se uvriježeno prevodi kao *biser nepravilnoga oblika*. Sam izraz govori da je riječ o dinamičnome razdoblju koje odlikuje ukrašenost, bujnost, raskoš, pokretnost, snaga i slično. Barok se pojavljuje u svim umjetnostima, a u povijesti glazbe smještamo ga u 17. te prvu polovicu 18. stoljeća (Vidulin-Orbanić i Duraković, 2012).

Kada nešto označavamo pridjevom *barokno*, obično mislimo na pretjeranu kićenost, pompoznost, nepravilnost, bizarnost ili neobičnost, odnosno nesavršenost. Razlog je tomu udaljavanje od renesansnoga ideala te drugačije poimanje ljepote umjetnosti. Nasuprot renesansnomu skladu, u baroknim se umjetnostima pojavljuje bujnost i uznemirenost pokreta, naglašena prenatrpanost detaljima i ukrasima. Jedno je od stilskih obilježja koje je vrlo izraženo u baroku prostor ispunjen pokretom i zamahom, neovisno o tome je li riječ o arhitekturi, slikarstvu ili glazbi (Ščedrov i Perak Lovričević, 2008).

Kada govorimo o pojmu *glazbeni barok*, moramo napomenuti da se taj pojam pojavio tek nakon Prvoga svjetskog rata. Barokna terminologija najprije se razvila u kontekstu likovne umjetnosti i arhitekture pa se iz htijenja da se ti termini primijene na glazbenu umjetnost pojavio izraz *glazbeni barok* koji je prvi uveo njemački muzikolog C. Sachs. Ipak, nisu svi u jednakoj mjeri prihvatili taj termin. Za razliku od američkih, engleskih i slavenskih muzikologa, taj je termin u francuskoj i talijanskoj publicistici dugo bio manje prisutan. G. Adler u priručniku glazbene povijesti *Handbuch der Musikgeschichte* barok predstavlja pod terminom *treće stilske razdoblje*. Sam pojam *barok* dugo se upotrebljavao u pogrđnome smislu, no konačno je ipak prihvaćen kao zajednička oznaka za određena stilska obilježja u umjetnosti te je s vremenom izgubio negativan predznak (Andreis, 1975).

Glazbeni barok obuhvaća vremensko razdoblje od 1600. do 1750. godine, pri čemu su periodizacijske odrednice izvedba opere *Daphne* Jacopa Perija (1598.) te smrt J. S. Bacha (1750.). Prijelaz iz 16. u 17. stoljeće označava prekretnicu koja je veoma važna u povijesti glazbe. Godine 1594. umiru Palestrina i Orlando di Lasso. U to se vrijeme pojavljuju međusobno oprečne težnje i zahtjevi, kako u skladanju, tako i u općemu poimanju čovjeka i svijeta. Budi se novi interes za antiku te zanimanje za pojedinca, a glazbeno doživljavanje prebacuje se s duhovnoga područja na svjetovno

(Andreis, 1975). Čovjek prestaje sebe gledati isključivo kao Božju sliku i priliku te se počinje doživljavati osjećajnim bićem sa svojim strastima i fantazijama. Barokna je slika svijeta skladna, racionalno uređena te u njoj vlada bogatstvo raskoši i sjaja. Barokna glazba prikazuje čovjekove afekte, a to se u glazbi očituje stiliziranim prikazivanjem osjećaja (Ulrich, 2006).

Prve naznake baroknoga poimanja glazbe pojavljuju se u Italiji, a talijanski su glazbenici isprva zauzimali vodeća mjesta i izvan domovine. Novi stil nije zaživio odjednom, stvarao se polako, u vrijeme dok je još uvelike živjela renesansna skladateljska praksa (Ščedrov i Perak Lovričević, 2008).

Glazbeni se barok može periodizirati u tri osnovna podrazdoblja: rano, srednje i kasno. U ranome baroku (1580. – 1630.) susrećemo pojmove poput monodije, opreke modalnosti i tonalnosti, diferencijaciju vokalnoga i instrumentalnog stila, a vokalna glazba zauzima vodeći položaj. U srednjemu baroku (1630. – 1680.) razvija se *belcanto* u operi i kantati, s podvojenošću između arije i recitativa, izjednačava se važnost vokalne i instrumentalne glazbe, afirmiraju se dur i mol te se razvija polifoni izričaj. U kasnome baroku (1680. – 1730.) instrumentalna glazba počinje prevladavati nad vokalnom, tonaliteti dura i mola potpuno su određeni, pojavljuje se koncertantni stil te isticanje barokne motoričnosti (Andreis, 1975; Vidulin-Orbanić i Duraković, 2012).

Dvor, crkva i grad glavni su izvori zaposlenja glazbenika. Velik je preokret u tome smislu predstavljalo otvaranje javnih kazališta u Italiji, ali i drugim europskim zemljama. To su sada privatne ustanove koje glazbenicima pružaju priliku za zapošljavanje i pokazivanje svojega znanja i umijeća. S obzirom na mecenatstvo, prisutno među vladarima, plemstvom i imućnim građanima, glazbenici imaju veću mogućnost za izgradnju karijere u dvorovima nego u crkvenim institucijama. Javne glazbene priredbe prilikom događaja poput imendana, rođendana, pobjeda u ratnim pohodima, dočeka velikodostojnika iz inozemstva, crkvenih svetkovina i važnijih zbivanja u životu gradova pogodna su prilika za glazbenike koji na njima mogu predstaviti svoje vještine i afirmirati skladateljski rad te zaraditi sredstva za život (Andreis, 1975).

Ovisno o namjeni i mjestu izvođenja, u baroku razlikujemo dvorsku i crkvenu, odnosno svjetovnu i duhovnu glazbu. Svjetovna se barokna glazba izvodila na

dvorovima, a konzumirala ju je većinom aristokracija. Bogatstvo vladara ogledalo se u veličini zbora, orkestra i broju opernih solista. Ponekad su vladari u želji za pokazivanjem svoje moći i bogatstva u tolikoj mjeri pretjerali s organiziranjem raskošnih predstava da ih je to dovodilo do ruba financijske propasti. Vrlo dobro plaćen i cijenjen posao u to je vrijeme bio položaj tzv. *maestra di cappella* – ravnatelja dvorske glazbe. Taj se posao smatrao vrhuncem karijere tadašnjih glazbenika. Njemu je bio podređen koncertni majstor, prvi violinist. Glazbenici su imali status sluga, a glazba se u to doba smatrala zanatom. U crkvenome stvaralaštvu vodeću su ulogu imali isusovci koji su predvodili službenu umjetnost katoličke obnove. Crkvenom glazbom nastojao se prikazati duboki vjerski zanos i moć crkvenoga autoriteta. Doimala se vrlo raskošno i bogato, stoga je katkad samo slušanjem bilo teško razlikovati crkvenu od dvorske glazbe. Postojale su crkvene škole koje je vodio ravnatelj crkvene glazbe. Ipak, crkveni su glazbenici bili manje plaćeni od svojih kolega na dvoru pa su se morali snalaziti svirajući na pogrebima, vjenčanjima i sličnim prigodama da bi dodatno zaradili (Ščedrov i Perak Lovričević, 2008).

Barok je u glazbu uveo mnogobrojna nova stilska obilježja. Jedno je od najvažnijih *generalbas*, *basso continuo* ili šifrirani bas, koji je obično bio zapisan za instrumente s tipkama tako da su se na osnovu najdublje tona brojkama ispisivali intervali između toga i ostalih tonova u akordu. Izvodila su ga trzaća i gudaća glazbala te glazbala s tipkama solistički ili u ansamblu zajedno sa solističkim glazbalima ili glasovima. Nadalje, pojavljuje se naziv *koncertantni stil* koji se odnosi na komorno muziciranje vokalnoga i instrumentalnog tipa u kojemu je naglašeno načelo natjecanja. Tijekom slušanja možemo primijetiti da se jedan instrument nadmeće u odnosu s drugim ili s čitavom skupinom glasova, odnosno instrumenata (Andreis, 1975).

Nove potrebe rađaju i nova sredstva, a jedno je od najvažnijih pojava monodije uz pratnju, odnosno jednoglasnoga pjevanja uz instrumentalnu pratnju. Učvršćenje ritmičke okosnice događa se tek tijekom baroka. U ranome je podrazdoblju ritmika ponešto nestalna, izvođači se često služe rubatima. Harmonija je, poput ritma, kolebljiva, nestalna u miješanju elemenata modalnosti i tonalnosti. Tek u prvoj polovici 18. stoljeća u teorijsko-harmonijskim raspravama J. Ph. Rameaua dobiva svoje uporište u jasno izrečenim pravilima. Počinju se češće koristiti disonantne harmonije te se učvršćuje sistem dur – mol. Naglasak se stavlja na vertikalnu koncepciju vođenja dionica. Razvija se polifonija koja je ukalupljena u dur i mol kojima upravlja harmonija.

Dvije su važne barokne pojave nauk o afektima i nauk o figurama. Nauk o afektima bavi se pitanjem kako pomoću tonova pobuditi pojedine afekte. Postavljaju se četiri temeljna tipa afekata: tuga, radost, ljubav i mržnja. Tuga se prikazuje sporim tempom, malenim intervalima i disonancama, a radost brzim tempom, velikim intervalima i konsonancama. Za ljubav je potreban umjeren tempo, maleni intervali i konsonance, dok mržnja zahtijeva brz tempo, velike intervale i disonance. Smatralo se da se nauk o afektima može najpotpunije predočiti putem glazbenih izvedbi. Nauk o figurama tijesno je povezan s naukom o afektima. Slično renesansnim madrigalizmima, nauk o figurama bavi se odražavanjem afektivnih stanja te slikanjem zbivanja, pa i predmeta iz vanjskoga svijeta. Figure su mnogobrojne, a među najvažnijima su *anabasis* (traženje težnje, penjanje, uzlaženje), *katabasis* (spuštanje, padanje, poniženje), *saltus* (oštar skok, rušenje, nasilni prekid), *hypotyposis* (tonsko slikanje, vjetar, valovi, potres, ptičji pjev) i *tmesis* (pauze, jecanje, sumnja) (Andreis, 1975).

Većinu skladbi iz razdoblja baroka skladateljski obilježuje monotematika. Glazbeni su oblici najčešće koncipirani jednim osnovnim glazbenim sadržajem – temom. Slušajući, primjerice, neku Bachovu fugu, možemo primijetiti da istu temu donose sve dionice, ali ne istodobno, nego jedna za drugom. Osnovni skladateljski postupak u kojemu se tema nakon izlaganja u jednome glasu ponavlja u drugome glasu naziva se imitacija. To je najčešći način kojim skladatelj postiže samostalnost glasova, što je vrlo karakteristično za barokna obilježja skladanja. Dinamika je u baroku plošna, odnosno odvija se u izmjenjivanju *piana* i *forte*a. To je lako objašnjivo činjenicom da u to vrijeme glazbala poput, primjerice, čembala i orgulja nisu mogla izvoditi postupne dinamičke prijelaze pa se koristilo trenutačno izmjenjivanje dinamike koja se mogla postići i naizmjeničnim nastupima manje i veće skupine izvođača: solo i *tutti* (Šćedrov i Perak Lovričević, 2008).

U baroku se postavljaju temelji orkestra, u čemu je veliku ulogu odigrao Claudio Monteverdi. On je proširio orkestar (do 40 glazbala i *continua*), postavio je gudače u središte, dok puhaćih instrumenata i udaraljki nema mnogo. Razvojem orkestra pojavljuje se potreba za osobom koja će voditi izvedbu i uvježbavati ansambl, odnosno dirigentom. On se služio većom palicom kojom je udarao o pod prateći takt. Ponekad je sam udarac bio jači od glazbe koju su izvodili (Medenica, 2021).

Instrumentalne vrste baroka

U baroku nastaju prve važnije vrste instrumentalne glazbe, a to su koncert, suite i sonata. Sve se tri vrste sastoje od više stavaka pa ih nazivamo višestavačnima. Za razdoblje je baroka karakteristično da su stavci poredani po načelu kontrasta, npr. brzi – spori, glasniji – tiši, homofoni – polifoni i slično, te su međusobno odvojeni pauzama, odnosno stankama (Ščedrov i Perak Lovričević, 2008).

Suite se razvila iz renesansnih narodnih i dvorskih plesova, a namijenjena je solističkim, komornim i orkestralnim izvođenjima. Sastoji se od neodređenoga broja kontrastnih stavaka plesnoga karaktera koji su uglavnom u istome tonalitetu. U stavcima je prisutan dvodijelni glazbeni oblik (AB) u kojemu se svaki dio ponavlja. Neki su od poznatijih plesova/stavaka *allemande*, *courante*, *sarabande*, *gigue*, *bourree*, *menuet* i *gavotte*. *Allemande* je njemački dvorski ples u 2/4 ili 4/4 mjeri, umjerenoga tempa. *Courante* je francuski društveni ples brzoga tempa u 6/4 ili 3/2 mjeri. *Sarabande* je španjolski ples polaganoga tempa u 3/2 ili 3/4 mjeri s naglaskom na drugoj dobi. *Gigue* je engleski ples brzoga tempa u 6/8 ili 12/8 mjeri. *Bourree* je francuski ples brzoga tempa u 2/4 ili 4/4 mjeri. *Menuet* je francuski ples umjerenoga tempa u 3/4 mjeri, a pleše se u parovima u nizu. *Gavotte* je francuski ples bržega tempa u 2/4, 6/4 ili 6/8 mjeri; to je bio narodni ples, ali je u 16. stoljeću postao dvorski. Razlikujemo englesku i francusku suitu. Engleska suite na početku može imati uvertiru te svi stavci ne moraju biti plesni, dok francuska suite nema uvoda i svi joj stavci moraju biti plesni. Baroknu suitu ponekad nazivamo partitom, orkestralnom suitom ili uvertirom (Medenica, 2021).

Riječ *sonata* dolazi od talijanske riječi *suonare* koja znači *zvučati*, *svirati*. Prvobitno je bila zamišljena kao vrsta pisana za gudaće instrumente. Razlikujemo crkvenu i komornu sonatu (*sonata da chiesa* i *sonata da camera*). Crkvena je sonata bila svečanijega ugođaja, izvodila se u crkvi i imala je do četiri stavka, dok je komorna sonata bila sličnija baroknoj suiti, s većim brojem stavaka, uglavnom plesnoga ugođaja, te se izvodila na dvoru. Krajem 17. stoljeća ta se dva tipa sonate spajaju i postaju jedinstveno djelo s brojem i rasporedom stavaka crkvene sonate, dok su posljednji stavci plesnoga karaktera zbog utjecaja komorne sonate (Ščedrov i Perak Lovričević, 2008).

U koncertu se, u pokazivanju svojega umijeća, solisti suprotstavljaju ostatku orkestra. Često to opisujemo kao međusobno nadmetanje ili čak svađanje. Sama riječ *koncert* nastala je od latinske riječi *concertare* koja znači *natjecati se* ili *sukobiti se*. Kontrast je temeljna značajka barokne glazbe, a u koncertu se taj kontrast postiže suprotstavljanjem male i velike skupine svirača ili solista naspram orkestralnoga mnoštva. Postoje dvije vrste koncerta: *concerto grosso* i solistički koncert. *Concerto grosso*, u prijevodu *veliki koncert*, sastoji se od više stavaka različitoga ugođaja. Najpoznatiji su primjer *concerta grossa* šest *Brandenburških koncerata* J. S. Bacha. U toj vrsti koncerta izmjenjuju se manja skupina solista nazvana *concertino*, koju su sačinjavala dva do četiri glazbala, s orkestrom *tutti*, koji sačinjavaju gudači i čembalo. Solistički koncert obično ima tri stavka: brzi – polagani – brzi. Nastaje smanjivanjem solističke skupine *concertina* ili *concerta grossa* na samo jednoga solista. Među najpoznatijim su solističkim koncertima baroka četiri violinska koncerta Antonija Vivaldija, *Četiri godišnja doba*, gdje svaki koncert nosi naziv po jednome godišnjem dobu (Ščedrov i Perak Lovričević, 2008).

Vokalno-instrumentalne vrste

Opera se ubraja u glazbeno-scenska djela. Izvode je solisti, zbor, orkestar, a ponekad i plesači. Prvi se put u takvu obliku pojavila potkraj 16. stoljeća u krugu umjetnika i drugih učenih ljudi u talijanskome gradu Firenzi. Ta je skupina obrazovanih ljudi kasnije dobila naziv *firentinska camerata*, odnosno *družina iz Firenze*. Postojale su dvije *camerate* koje je vodilo više različitih ljudi, a tek je mali broj onih koji su posjećivali i jednu i drugu *cameratu*. Djelovanje prve firentinske *camerate* započelo je u kući mecene Giovannija Bardija di Vernija, a članovi su raspravljali o uporabi monodije kao sredstvu postizanja jedinstva glazbe i poezije u madrigalu. Druga firentinska *camerata*, čiji su glavni predstavnici bili Jacopo Peri i Ottavio Rinuccini, raspravljala je o glazbeno-scenskome izričaju, o grčkoj tragediji i potrebi njezine obnove te o ulozi recitativnoga načela koje je kasnije postalo bitnim obilježjem prvih opera.¹ Prvu je operu napisao Jacopo Peri, a prvi je put izvedena 1597. ili 1598. godine u kući grofa Jacopa Corsija. Libreto je napisao Ottavio Rinuccini. Opera je nosila naziv

¹ Više v. na <https://hr.izzi.digital/DOS/16651/30260.html> (posjećeno 19. 9. 2022.).

Daphne, ali nažalost nije sačuvana. Prva je opera koja ima sva obilježja bliska današnjemu obliku opere *Orfej* Claudija Monteverdija iz 1607. godine. Monteverdi je u operu uveo niz novosti, ponajprije instrumentalni uvod iz kojega se kasnije razvila uvertira. Gudače je smjestio u središte orkestra, a glazba mu je bila važnija od teksta. Iz antičke tragedije preuzima prolog radi boljega razumijevanja sadržaja te uvodi arije kojima prethodi recitativ. Opera je podijeljena na nekoliko dijelova, odnosno činova, između kojih su stanke. U jednome su činu obično dvije do tri slike, a svaka se slika sastoji od brojeva koji mogu biti uvertira, recitativ, *arioso*, arije, dueti, terceti, kvarteti, zborovi i plesne točke. Skladatelji bi uglavnom arije pisali za visoke glasove s vrlo visoko razvijenom pjevačkom tehnikom i glazbenim mogućnostima. U ono su vrijeme najpopularniji pjevači bili kastrati, mladići kojima je prisilno prekinuta mutacija da bi zadržali visok glas. U Francuskoj je najvažniji skladatelj opere bio Jean-Baptiste Lully, a u Engleskoj Henry Purcell² (Andreis, 1975).

Na području glazbe u 17. stoljeću procvat je doživio i poseban oblik duhovne glazbe pod nazivom *oratorij*, u kojemu se na svojevrsan način odrazila barokna veličajnost. Oratorij prikazuje dramsku radnju, ali bez pomoći pozornice. Međutim, iako je oratorij nastao kao plod protureformacije, važni su elementi njegove strukture – recitativ i *arioso* – potekli iz područja opere, tipično svjetovne kazališne forme. Kad se govori o oratoriju, treba naglasiti da je to u početku naziv kojim se označuju dvije srodne forme koje su postankom i razvojem različite. Jedna se forma naziva *oratorio latino*, a druga *oratorio volgare*; dakle, prvaj je tekst latinski, a drugoj je tekst *vulgaran*, tj. narodni, talijanski (Andreis, 1975).

Pasija opisuje Kristov križni put i muku prema evanđelistima Mateju, Marku, Luki ili Ivanu. Duhovnoga je sadržaja i izvodi se u crkvi na Veliki petak. U baroku je pasija vrsta oratorija (Šćedrov i Perak Lovričević, 2008). Pasija ili muka u kršćanstvu označava muku i smrt Isusa Krista te mučeništvo ranokršćanskih mučenika. Od ranoga srednjeg vijeka pasija zadobiva glazbenu formu kao pjevanje teksta evanđelja. Oko 13. stoljeća započinje dramsko prikazivanje pasija, isprva u crkvama, a zatim na trgovima, namijenjeno cijelomu puku. U izvedbu se uvodi podjela na likove te monološki i dijaloški dramski oblici. Oko 15. stoljeća uvodi se višeglasno komponiranje

² Više v. na <https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c> (posjećeno 19. 9. 2022.).

pasije. U doba baroka razvija se oratorijska pasija koja povezuje recitative, ariju i zbor uz instrumentalnu pratnju.³

Pod kantatom podrazumijevamo komad za jedan ili dva glasa, povremeno tri, skladan u nekoliko odvojenih odsjeka u kojima se rabe različiti stilovi, a obično ih prate samo glazbala iz grupe *bassa continua* (Palisca, 2005). Naziv potječe od talijanske riječi *cantare* koja znači pjevati. Kantata je vokalno-instrumentalna barokna vrsta. Kao ni oratorij, nije namijenjena scenskomu izvođenju, a izvodi je manji broj solista, zbor, orgulje i manji orkestar. Kantate mogu biti svjetovne i crkvene. U francuskoj i talijanskoj glazbi prevladava svjetovna, dok se u Njemačkoj najviše skladala crkvena kantata. Naziv kantate obično se određuje prema početnim riječima pjevanoga teksta. Jedna je od najpoznatijih kantata *Kantata br. 140 Probudi se glas, nas zove (Wachet auf, ruft uns die Stimme)* skladatelja J. S. Bacha.⁴

U vokalno-instrumentalne vrste ubrajaju se i madrigal i motet. To su renesansne glazbene vrste koje u baroku poprimaju nova obilježja. Izvode se jednoglasno uz instrumentalnu pratnju (monodija). Koriste se plošna dinamika i tonsko slikanje. Melodijska je linija znatno razvijena te se postepeno gube vokalna polifona obilježja. Primjer je baroknoga madrigala *Lasciate mi morire (Pustite me mr'jeti)* skladatelja Claudija Monteverdija. Motete su skladali i hrvatski skladatelji Ivan Lukačić (*Pjevajte i svirajte (Canite et psallite)*) i Vinko Jelić (*Parnassia militia*).⁵

U ovome dijelu rada istaknute su najbitnije karakteristike baroka, razdoblja u kojemu su velik doprinos dali skladatelji poput J. S. Bacha, G. F. Händela, H. Purcella, C. Monteverdija, I. Lukačića, A. Vivaldija, A. Corellija i mnogih drugih.

Barok u udžbenicima u Republici Hrvatskoj

Barok kao zasebna tema u hrvatskim srednjim školama prvi se put pojavljuje u 2. razredu srednjih škola koje imaju gimnazijski program i u 1. razredu srednjih škola s dvogodišnjim programom. Za detaljan prikaz tema povezanih s barokom odabrala

³ Više v. na <https://proleksis.lzmk.hr/40753/> (posjećeno 19. 9. 2022.).

⁴ Više v. na <https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c> (posjećeno 19. 9. 2022.).

⁵ Više v. na <https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c> (posjećeno 18. 9. 2022.).

sam udžbenike *Glazbena umjetnost 2*, *Glazbeni susreti 2* i *Glazbeni kontakti (dvogodišnji program)* zbog toga jer je riječ o najnovijim izdanjima koja su dostupna na internetu, kako za učenike, tako i za profesore, i stoga su najpogodnija za analizu i podložna provjeri. Detaljnije bavljenje udžbenicima pomoći će nam da stvorimo širu sliku onoga što se traži od učenika u srednjoj školi, u kojemu smjeru treba voditi njihov razvoj glazbenoga ukusa te kako im približiti baroknu glazbu. Nakon analize udžbenika i odabranih primjera na kojima sam željela predstaviti mogućnosti pristupa baroknoj glazbi u srednjoj školi uslijedit će metodički prikaz kako se glazbene primjere može približiti učenicima srednjoškolske dobi.

U udžbeniku za srednju školu *Glazbena umjetnost 2*⁶ barok kao cjelina obrađen je u sljedećim potpoglavljima: *Barok (opća obilježja i obilježja barokne glazbe)*, *Vokalno-instrumentalne scenske vrste (opera – opća obilježja i opera u baroku)*, *Vokalno-instrumentalne glazbene vrste (oratorij, pasija ili muka, kantata, madrigal i motet)*, *Instrumentalne glazbene vrste (suinta, sonata, concerto grosso i solistički koncert)*, *Fuga i najvažniji predstavnici baroka (Johann Sebastian Bach i Georg Friedrich Händel)*. Teme se obrađuju na 76 stranica, a popraćene su ilustriranim motivima i predloženim glazbenim primjerima za slušanje i obradu.

U izdanju drugoga udžbenika, *Glazbeni susreti 2*⁷, barok je obrađen pod naslovima *Uvod u barokni stil*, *Gdje se muziciralo u baroku*, *Zlatno doba instrumentalne polifonije (fuga, koncert, suinta, barokni dvodijelni oblik i sonata)*, *Značajke barokne glazbe*, *Hrvatska glazba u razdoblju baroka – monodija i vokalno-instrumentalne vrste (opera, kantata i oratorij, pasija i misa)*. Teme se obrađuju na 21 stranici te su u digitalnome sadržaju priloženi posebni dodatci (videomaterijali i kvizovi) kao pomoć za obradu sadržaja za sljedeće teme: fuga, koncert, suinta, barokni dvodijelni oblik i sonata, opera i misa.

U udžbeniku za srednje škole s dvogodišnjim programom *Glazbeni kontakti* barok se obrađuje u 1. razredu⁸. Obraden je u poglavljima *Glazbeni barok*, *Gdje se*

⁶ Medenica, N. (2020). *Glazbena umjetnost 2, udžbenik glazbene umjetnosti u drugom razredu gimnazije*. Školska knjiga. Zagreb. Dostupno na <https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c> (posjećeno 13. 12. 2021.).

⁷ Perak Lovričević, N., Šćedrov, Lj. i Ambruš-Kiš, R. (2020). *Glazbeni susreti 2, udžbenik glazbene umjetnosti za drugi razred gimnazije*. Profil Klett, IZZI digitalni sadržaj. Zagreb. Dostupno na <https://hr.izzi.digital/DOS/14152/48196.html> (posjećeno 13. 12. 2021.).

⁸ Perak Lovričević, N., Šćedrov, Lj. i Ambruš-Kiš, R. (2019). *Glazbeni kontakti, udžbenik glazbene umjetnosti za prvi razred srednjih škola s dvogodišnjim programom*. Profil Klett, IZZI digitalni sadržaj. Zagreb. Dostupno na <https://hr.izzi.digital/DOS/2386/48717.html> (posjećeno 13. 12. 2021.).

muziciralo u baroku?, Zlatno doba instrumentalne polifonije (fuga, koncert i suita), Hrvatska glazba u razdoblju baroka i vokalno-instrumentalne vrste (monodija, opera, kantata i oratorij i pasija). Teme obuhvaćaju 23 stranice bez popratnoga digitalnog sadržaja.

Tablica 1. Prikaz predloženih baroknih glazbenih primjera u udžbenicima za srednju školu

Udžbenici	Glazbena umjetnost 2 , Školska knjiga, 2020.	Glazbeni susreti 2 , Profil Klett, 2020.	Glazbeni kontakti (dvogodišnji program), Profil Klett, 2019.
Odabrani primjeri	G. F. Händel: oratorij <i>Messiah (Mesija)</i> – zbor <i>Aleluja</i>	G. F. Händel: oratorij <i>Messiah (Mesija)</i> – <i>Aleluja</i>	G. F. Händel: oratorij <i>Messiah (Mesija)</i> – <i>Aleluja</i>
		Giulio Cesare: arija <i>Domero la tua fierezza (Ukrotit ću vaš ponos)</i>	Giulio Cesare: arija <i>Domero la tua fierezza (Ukrotit ću vaš ponos)</i>
	<i>Glazba na vodi, Suita br. 2 u D-duru</i> (HWV 349)	<i>Glazba na vodi, Suita br. 2 u D-duru</i> (HWV 349)	<i>Glazba na vodi, Suita br. 2 u D-duru</i> (HWV 349)
	<i>Sonata u E-duru</i> , op. 1, br. 15, 1. stavak		

		<i>Are You Troubled,</i> kanon iz opere <i>Rodelinda</i>	
		<i>Suita za čembalo br. 11 u d-molu (HWV 437)</i>	<i>Suita za čembalo br. 11 u d-molu (HWV 437)</i>
		<i>Suita za čembalo u B-duru, HWV 434 – Air</i>	
		<i>Rinaldo, Lascia ch'io pianga,</i> arija Almirene iz 2. čina	<i>Rinaldo, Lascia ch'io pianga,</i> arija Almirene iz 2. čina
J. S. Bach: <i>Kantata BWV 140 Wachet auf, ruft uns die Stimme (Probudite se, glas nas poziva)</i>	J. S. Bach: <i>Kantata BWV 140 Wachet auf, ruft uns die Stimme (Probudite se, glas nas poziva)</i>	J. S. Bach: <i>Kantata BWV 140 Wachet auf, ruft uns die Stimme (Probudite se, glas nas poziva)</i>	J. S. Bach: <i>Kantata BWV 140 Wachet auf, ruft uns die Stimme (Probudite se, glas nas poziva)</i>
<i>Brandenburški koncert br. 5, 1. stavak</i>	<i>Brandenburški koncert br. 2, 1. stavak.</i>	<i>Brandenburški koncert br. 2, 1. stavak</i>	

	<i>Fuga u C-duru, WTK1</i>	<i>Fantazija i fuga u g-molu, BWV 542</i>	<i>Fantazija i fuga u g-molu, BWV 542</i>
		<i>Preludij i fuga br. 2 u c-molu, WTK1</i>	<i>Preludij i fuga br. 2 u c-molu, WTK1</i>
	<i>J. S. Bach: Muka po Mateju, Wer hat dich so geschlagen (Tko te tako udario) i Ich will bei meinem Jesu wachen (Bdjet ću kod mog Isusa) (ulomak)</i>	<i>Muka po Mateju, Erbarme dich, arija za alt, br. 47</i>	<i>Muka po Mateju, BWV 244, recitativ sa zborom, br. 71</i>
	<i>Suita br. 2 u h-molu za flautu, gudački orkestar i čembalo</i>		
	<i>Talijanski koncert u F-duru, BWV 971, 1. stavak (ulomak)</i>		
		<i>Jean Philippe Rameau: Les Indes Galantes, Les Sauvages (Galantna Indija, Divljaci)</i>	<i>Jean Philippe Rameau: Les Indes Galantes, Les Sauvages (Galantna Indija, Divljaci)</i>

	H. Purcell: <i>Didona i Enej</i> , 3. čin, arija <i>Tužaljka Didone</i> (<i>When I am laid in earth</i>)	Jan Dismas Zelenka: <i>Missa Votiva, Kyrie</i>	Jan Dismas Zelenka: <i>Missa Votiva, Kyrie</i>
	A. Vivaldi: <i>Godišnja doba</i> , 1. stavak – <i>Proljeće</i>	A. Vivaldi: <i>Godišnja doba</i> , 1. stavak – <i>Proljeće</i>	A. Vivaldi: <i>Godišnja doba</i> , 1. stavak – <i>Proljeće</i>
	C. Monteverdi: <i>Orfej</i> , 2. čin, arija <i>Ti si mrtva</i>	C. Monteverdi: <i>Orfej, Zbor pastira</i>	C. Monteverdi: <i>Orfej, Zbor pastira</i>
	Orlando di Lasso: <i>Super flumina Babylonis</i>	Orlando di Lasso: <i>Super flumina Babylonis</i>	Orlando di Lasso: <i>Super flumina Babylonis</i>
	Vinko Jelić: <i>Audi Domine</i> (<i>Poslušaj Gospodine</i>)	Antonio Caldara: <i>Su Cantemo</i>	Ditrich Buxtehude: <i>Der Herr ist mit mir</i> (<i>Kad je Gospod za me</i>)
	Arcangelo Corelli: <i>Trio sonata u e-molu</i> , op. 3, br. 7, 1. stavak	Sandro Botticelli: <i>Primavera</i>	
	Tomaso Cecchini: <i>Sonata prima i Sonata ottava</i>	G. P. Teleman: <i>Trio sonata za dvije violine i basso continuo u D-duru</i>	G. P. Teleman: <i>Trio sonata za dvije violine i basso continuo u D-duru</i>

	Peter Breiner: <i>Beatles Concerto grosso br. 1</i> (na način G. F. Händela)	Arcangelo Corelli: <i>Sonata da chiesa</i> , op. 1, br. 11 u d-molu	Atanazije Grgičević Jurjević: <i>Pisni za najpoglavatije, najsvetije i najveselije dni – O oca vičnjega</i>
		Tomaso Cecchini: <i>Sonata za violinu i basso continuo br. 1 u a-molu</i> , op. 23	Tomaso Cecchini: <i>Sonata za violinu i basso continuo br. 1 u a-molu</i> , op. 23
		Ivan Lukačić: <i>Sacrae Cantiones, Canite et psalite omnes populi</i> (Svete pjesme, Pjevajte i svirajte, svi narodi)	Ivan Lukačić: <i>Sacrae Cantiones, Canite et psalite omnes populi</i> (Svete pjesme, Pjevajte i svirajte, svi narodi)

Tablica 2. Prikaz primjera koji su obrađeni u udžbenicima

Udžbenik	Glazbena umjetnost 2 , Školska knjiga, 2020.	Glazbeni susreti 2 , Profil Klett, 2020.	Glazbeni kontakti (dvogodišnji program), Profil Klett, 2019.
Odabrani primjeri	C. Monteverdi: <i>Orfej</i>	J. S. Bach: <i>Preludij i fuga br. 2 u c-molu</i> , WTK1	Giovanni Gabrieli: <i>Salvator noster</i>
	H. Purcell: <i>Didona i Enej</i> , 3. čin, arija <i>Tužaljka Didone</i> (When I am laid in earth)	Händel: <i>Glazba na vodi, Suita br. 2 u D-duru</i> , HWV 349	<i>Preludij i fuga br. 2 u c-molu</i> , WTK1

	J. S. Bach: <i>Muka po Mateju, Wer hat dich so geschlagen (Tko te tako udario) i Ich will bei meinem Jesu wachen (Bdjet ću kod mog Isusa)</i> (ulomak)	Bach: <i>Suita za čembalo u B-duru, HWV 434 – Air</i>	A. Vivaldi: <i>Godišnja doba, 1. stavak – Proljeće</i>
	J. S. Bach: <i>Kantata BWV 140 Wachet auf, ruft uns die Stimme (Probudite se, glas nas poziva)</i>	Arcangelo Corelli: <i>Sonata da chiesa, op. 1, br. 11 u d-molu</i>	Händel: <i>Glazba na vodi, Suita br. 2 u D-duru, HWV 349</i>
	Ivan Lukačić: <i>Sacrae Cantiones, Canite et psalite omnes populi (Svete pjesme, Pjevajte i svirajte, svi narodi)</i>	Ivan Lukačić: <i>Sacrae Cantiones, Canite et psalite omnes populi (Svete pjesme, Pjevajte i svirajte, svi narodi)</i>	G. P. Telemann: <i>Trio sonata za dvije violine i basso continuo u D-duru</i>
	<i>Suita br. 2 u h-molu za flautu, gudački orkestar i čembalo</i>	C. Monteverdi: <i>Orfej</i>	Ivan Lukačić: <i>Sacrae Cantiones, Canite et psalite omnes populi (Svete pjesme, Pjevajte i svirajte, svi narodi)</i>
	Arcangelo Corelli: <i>Trio sonata u e-molu, op. 3, br. 7, 1. stavak</i>	H. Purcell: <i>Didona i Enej, 3. čin, arija Tužaljka Didone (When I am laid in earth)</i>	G. F. Händel: <i>Pustime da plačem, arija Almirene iz 2. čina</i>
	A. Vivaldi: <i>Godišnja doba, 1. stavak – Proljeće</i>	A. Vivaldi: <i>Godišnja doba, 1. stavak – Proljeće</i>	
		Dietrich Buxtehude: <i>Der Herr ist mit mir</i>	J. S. Bach: <i>Muka po Mateju, BWV 244,</i>

		(Kad je Gospod za me)	recitativ sa zborom, br. 71
		J. S. Bach: <i>Zion hort die Wachter Singen</i> (<i>Sion sluša pjesmu probuđenih</i>), BWV 140, br. 4	
		Händel: <i>Rejoice Greatly, O Daughter of Zion</i> , 1. dio, br. 18 iz oratorija <i>Mesija</i>	

Iz tablica uviđamo da su autori triju udžbenika odabrali velik broj jednakih primjera.

Za svoju sam analizu odabrala pet glazbenih djela iz razdoblja baroka. To su *Goldberg varijacije – Aria* J. S. Bacha, *Godišnja doba*, 1. stavak – *Proljeće* A. Vivaldija, *Orfej – Zbor pastira* C. Monteverdija, *Sonata L104, K159 u C-duru* D. Scarlattija te opera *Serse (Largo)* G. F. Händela. Namjera mi je bila kroz njihovu metodičku obradu učenike pobliže upoznati s baroknom glazbom, načinom izvođenja, glazbenim formama i oblicima toga doba te prikazati kako na jednostavan, jasan i suvremen način približiti takvu vrstu glazbe učenicima srednjih škola.

Proljeće iz Vivaldijevih *Godišnjih doba* te *Zbor pastira* iz Monteverdijeva *Orfeja* spominju se u sva tri udžbenika, što govori u prilog tomu da su autori smatrali da je riječ o primjerima koje bi trebao poznavati svaki srednjoškolac. *Aria* iz Bachovih *Goldberg varijacija* ne spominje se ni u jednome udžbeniku, no odlomak iz toga iznimno popularnog djela odiše jednostavnošću i ljepotom, a ujedno je i kratak te zbog toga pogodan za analizu u srednjoj školi. Scarlattijeva sonata i *Largo* iz Händelove opere *Serse* također nisu predloženi u udžbenicima. Scarlattijeva sonata lijepo ilustrira barokno razdoblje, izvorno je pisana za čembalo, odnosno za instrument koji je svoj vrhunac doživio u tome razdoblju. Kratka je i jednostavna za analizu, a ulomak je iz Händelove opere efektan te stoga može zadržati pažnju srednjoškolca i pružiti mu pogled u pjevački svijet baroka.

Analize odabranih primjera

1. J. S. Bach: *Goldberg varijacije* – *Aria*

O skladatelju

Johann Sebastian Bach (Eisenach, 21. ožujka 1685. – Leipzig, 28. srpnja 1750.) jedan je od najpoznatijih skladatelja klasične glazbe koji je djelovao u 17. i 18. stoljeću. Njemački je skladatelj, violinist i orguljaš. Najistaknutiji je član obitelji Bach. Školovao se u Ohrdrufu i Lüneburgu. Kao dvorski glazbenik stvarao je pretežno svjetovne, a kao orguljaš i kantor crkvene skladbe. Posebno je cijenjen zbog velikoga kontrapunktskog umijeća. Njegova su djela pisana za solističke instrumente te za komornu i vokalno-instrumentalnu glazbu, a napisao je velik broj skladbi različitih formi i oblika. Glavna su obilježja njegova skladateljskog stila melodika široka raspona, bogato razvedeno ornamentiranje solističkih linija, izvanredno složene i često vrlo smione harmonije, motivička građa nabijena pokretačkom snagom te sklonost jedinstvenim ritmičkim tokovima i gustoći kontrapunktičkoga tkiva. *Goldberg varijacije* smatraju se jednim od njegovih najpoznatijih djela pisanih za čembalo, a danas se pretežno sviraju na klaviru (*Hrvatska enciklopedija*; *Proleksis enciklopedija*)⁹.

O djelu

U četvrtome, zaključnom svesku zbirke *Clavierübung* nalazi se *Aria* s trideset varijacija, poznatija kao tzv. *Goldberg varijacije*. Bach je to djelo napisao za svojega darovitog učenika Johanna Theophila Goldberga, po narudžbi grofa Keyserlinga, ruskoga poslanika na saksonskome dvoru, kod kojega je Goldberg bio dvorski glazbenik. Kao tema toga djela Bachu je poslužila jedna dvodijelna sarabanda iz drugoga sveska *Klavirske knjižice* načinjene za njegovu drugu ženu Anu Magdalenu. Tema je, dakle, postojala već niz godina, a nije sasvim sigurno je li uopće Bachova. Veoma bogate, raznovrsne, pretežno prožete optimističkom vedrinom, *Goldberg varijacije* svakako su jedno od vrhunskih djela među onima koje je Bach namijenio čembalu. Kao cjelina, *Goldberg varijacije* odaju izvanrednu uravnoteženost i simetričnost koja izbija kroz svu raznovrsnost slika i ugođaja (Andreis, 1975).

Oblikovna analiza *Arije*

⁹ Više v. na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=5085> (posjećeno 30. 9. 2021.) i <https://proleksis.lzmk.hr/10288/> (posjećeno 30. 9. 2021.).

IME	MJERA	BROJ MANUALA	GLASOVI	OSNOVNA KARAKTERISTIKA
<i>Aria</i>	3/4	1	3	poput sarabande, barokni dvodijelni oblik

2. A.Vivaldi: *Godišnja doba*, 1.stavak – *Proljeće*

O skladatelju

Za života je Antonio Vivaldi (Venecija, 4.ožujka 1678. – Beč, 28. srpnja 1741.) uživao međunarodni ugled, no gotovo tri stoljeća nakon njegove smrti njegova su djela pala u zaborav. Nadimak „crveni svećenik” crveni dobio je zbog crvene kose, a danas konačno uživa ugled koji mu pripada i priznat je više nego itko drugi iz razdoblja ranoga baroka kao skladatelj koji je položio temelje zrele baroknom stilu.¹⁰ Ostavio je oko 800 djela, među kojima oko 500 koncerata za solistička glazbala, više glazbala i male ansamble, devedesetak sonata, niz trisonata, *sinfonia*, misa i misnih stavaka, psalama, moteta, kantata, serenada te pedesetak opera. Kao jedan od najistaknutijih violinskih virtuoza svojega vremena obogatio je violinsku tehniku novim figurama. Preteča je modernoga dirigenta – na svojim je nastupima stajao ispred orkestra i gudačima označavao ritam.¹¹

O djelu

Izdvajanjem jednoga solista iz *concertina* nastala je nova glazbena vrsta pod imenom solistički koncert. Najčešće se ta glazbena vrsta piše za violinu, violončelo i čembalo. Među najpopularnije solističke koncerte ubrajaju se koncerti *Četiri godišnja doba* Antonija Vivaldija skladani za violinu 1725. godine. Koncerti pripadaju programnoj glazbi, a nastali su na temelju tekstualnoga predloška četiriju soneta nepoznatoga autora (Medenica, 2021). *Četiri godišnja doba* postala su popularna vrlo brzo nakon njihova objavljivanja (oko 1725. godine u Amsterdamu, a četiri godine kasnije u Parizu). Ipak, druge godine i datumi nisu nam poznati: ne znamo točno kada ih je Vivaldi skladao, kao ni mjesto praizvedbe. Sa sigurnošću znamo da su to prvi koncerti iz serije od 12 violinskih koncerata objavljenih u 8. opusu pod zajedničkim

¹⁰ Grupa autora (1996). *Antonio Vivaldi. Veliki skladatelji i njihova djela 4*. Mozaik knjiga. Zagreb.

¹¹ Više v. na <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64944> (posjećeno 16. 11. 2021.) i <https://proleksis.lzmk.hr/50359/> (posjećeno 16. 11. 2021.).

nazivom *Nadmetanje između harmonije i invencije (Il cimento dell'armonia e dell'inventione)*. Uz notni tekst nalazimo pripadajuće stihove soneta te nekoliko usmenih naputaka, a ta sinteza poezije i glazbe sačinjava prirodnu cjelinu, kao da su zamišljene istodobno, iz čega možemo pretpostaviti da je možda sam Antonio Vivaldi napisao književni predložak prema postojećoj glazbi.¹²

Koncert br.1 u E-duru, Proljeće napisan je u tri stavka: *Allegro, Largo e pianissimo sempre* i *Allegro, Danza pastorale*. Prvi stavak pisan je u obliku baroknoga ronda, odnosno, izmjenjuju se *ritornello – tutti* i solistički dijelovi (opisuju pojedine stihove iz soneta o proljeću). Drugi je stavak u paralelnome cis-molu, miran i tih, nema *bassa continua*. Treći je stavak također u obliku baroknoga ronda, a dijelovi *ritornella* opisuju ples nimfi i pastira (Ščedrov i Perak Lovričević, 2008).

Oblikovna analiza djela

Prvi koncert ciklusa <i>Četiri godišnja doba</i>	Broj stavaka	Prvi stavak	Drugi stavak	Treći stavak	Tonalitet
<i>Proljeće</i>	3	<i>Allegro</i>	<i>Largo e pianissimo sempre</i>	<i>Allegro (Danza pastorale)</i>	E-dur

<i>Četiri godišnja doba, Proljeće</i>	Prvi stavak	Drugi stavak	Treći stavak
Stihovi soneta	Proljeće stiže i sretan se čuje / Glas ushićenog ptičjeg hvalospjeva, / A lahor kada zrakom propuhuje / Vrelo uz blagi mrmor vodu lijeva. / Navještajuć da dolaze oluje / Iz crna	Kraj vjerna psa na lijepu, rascvjetanu / Tratinu sada kozar glavu stavlja / I spava već uz šumnu travu i granu.	Plešu uz zvuke sviralina slavlja / Nimfe i pastir u milome stanu / Proljeća, koje blistavo se javlja.

¹² Grupa autora (1996). *Antonio Vivaldi. Veliki skladatelji i njihova djela 4*. Mozaik knjiga. Zagreb.

	plašta tutnji grom i sijeva. / Kad sve se stiša, ptica opetuje / U isti čas čaroliju svog pjeva.		
Obilježja glazbe	A <i>tutti</i> B 1. solo A <i>tutti</i> C 2. solo A <i>tutti</i> D 3. solo A <i>tutti</i> E 4. solo A <i>tutti</i> – solo – <i>tutti</i>	Stavak je slojevito složen, bez solističkih nastupa violine. Uz violinu iz orkestra sviraju samo 1. violina, 2. violina i viola.	A <i>tutti</i> B 1. solo A <i>tutti</i> C 2. violina + violina iz orkestra A <i>tutti</i> D 3. solo + violončelo i kontrabas A <i>tutti</i>

3. C. Monteverdi: *Orfej – Zbor pastira*

O skladatelju

Kao 15-godišnjak Claudio Monteverdi (Cremona, 9. svibnja 1567. – Venecija, 29. studenoga 1643.) objavio je prvu zbirku vlastitih skladbi *Svete pjesmice (Sacrae cantiunculae, 1582.)*. Svoje prvo glazbeno obrazovanje stječe u Cremoni pohađajući privatne satove kod kapelnika katedrale M. A. Ingegnerija. Pretpostavlja se da je učio kontrapunkt, pjevanje te sviranje gudaćih glazbala. Prva zaposlenja našao je kao svirač viole u Veroni, Milanu i Mantovi.¹³ Monteverdi je prvi operni skladatelj čiji opus spaja renesansu i barok. Osim opera, Monteverdi je skladao i madrigale. Vršio je službu *maestra di cappella* na dvoru u Mantovi. Premda nadaleko poznat kao vodeći skladatelj, u Mantovi nije dobivao zaslužen poštovanje ni plaću. „Nikada nisam bio više ponižen nego kad sam trebao od rizničara moliti da mi da što mi pripada”, pisao je. Bolje dane pamti od 1613. godine kada odlazi u Veneciju u crkvu sv. Marka na mjesto ravnatelja crkvene glazbe. Tamo je ostao punih 30 godina. Bio je podjednako uspješan u skladanju djela polifone strukture i onih u novome monodijskom stilu. Prvi je veliki predstavnik opere u njezinoj povijesti. Skladao je desetak opera, od kojih je

¹³ Više v. na <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41802> (posjećeno 18. 11. 2021.).

većina izgubljena (poznatije su njegove opere *Orfej*, *Arijana* (od koje je sačuvana samo slavna tužaljka), *Krunidba Popeje*, *Prozerpina ugrabljena*, *Povratak Odiseja u domovinu*), nekoliko „pjevanih” baleta, 9 svezaka *Glazbenih scherza*, *canzonette*, pojedinačne madrigale, tri mise, zbirku moteta, madrigala i dr.¹⁴

O djelu

Djelo *Orfej* nastalo je dok pojam *opere* još nije postojao. Simbolično je da je drevni grčki mit o pjevaču bio temelj prve glazbene drame. Djelo je nastalo 1607. godine, u vrijeme kada je ranobarokna opera bila u središtu pažnje baroknih skladatelja, a Monteverdijev *Orfej* označio je vrhunac dostignuća ranobarokne opere. *Orfej* je prema odabiru priče za libreto tipična opera svojega vremena. Libreto je napisao Alessandro Striggio. Barokni skladatelji posezali su za sadržajima antičkih mitova, među kojima je priča o Orfeju bila izuzetno privlačna. Jedan je od razloga vjerovanje u moć glazbe koja djeluje na okolinu, u glazbu koja savladava sve zapreke. Uloga je zbora jednaka ulozi zbora u grčkoj tragediji: on zaključuje svaki čin poukom (Leverić Špoljarić, 2015).

Bila je to raskošna predstava s vrhunskim plesačima, velikim zborom, pjevačima i orkestrom od oko 40 svirača. Skladatelju je to bila prva opera, samo devet godina nakon Perijeve *Daphne*. Skladatelj ju je napisao po narudžbi svojega poslodavca, vojvode Vincenza Gonzage iz Mantove.

Sadržaj opere

Radnja se odvija u staroj Grčkoj, u Trakiji – mjestu u mitskome dobu drevne Grčke. Orfej i Euridika slave vjenčanje. Euridika se upućuje prema livadi brati cvijeće. Glasnica javlja Orfeju da je Euridika mrtva jer ju je ujela zmija. Orfej odlučuje otići u Had da pronađe Euridiku. Pluton, bog podzemlja, pristaje pustiti Euridiku, no pod uvjetom da se Orfej ne osvrne nakon izlaska iz Hada. Međutim, Orfejeva želja da vidi Euridiku bila je prevelika te se on ipak osvrnuo i Euridika je nestala. Dolazi Apolon, Orfejev otac, koji postavlja Orfeja na nebo i obeća mu da će uskoro vidjeti Euridiku. Pastiri i nimfe slave Orfeja i njegovu čarobnu moć.

¹⁴ Više v. na <https://proleksis.lzmk.hr/37852/> (posjećeno 17. 11. 2021.).

Pretpostavljamo da je skladatelj bio posebno inspiriran životom Orfeja jer je i sam oplakivao smrt svoje mlade žene Claudije Cattaneo kao što u operi Orfej oplakuje svoju Euridiku (Ščedrov i Perak Lovričević, 2008).

Puni je naslov opere *L'Orfeo, favola in musica* (*Orfej, priča u muzici*, odnosno *muzička priča*). Osnovne su njezine karakteristike da je to ranobarokna alegorijska opera u pet činova s prologom, u kojoj glazba dosljedno prati radnju madrigalističkim ozvučavanjem teksta, odnosno glazba slijedi tekst. Osnovne su stilske karakteristike Monteverdijeve opere mitološki i povijesni motivi. Veća se pažnja posvećuje tekstu nego glazbi („Riječ je potpuna gospodarica glazbe”). Harmonijski je tijek bogat i usmjeren melodiji i tumačenju psiholoških karakteristika likova (Čavlović, 2014).

Oblikovna analiza djela

Uvertira

Prolog: Glazba

I. čin: ekspozicija, pastiri slave vjenčanje Orfeja s Euridikom; Orfejeva sreća nadilazi ranije uzdahe i tugu. Mladenci jedno drugomu ispovijedaju ljubav i uzajamnu opčinjenost.

Središte je prvoga čina nastup Orfeja i Euridike. Orfej nastupa s arijom *Rosa del ciel*, uokviren razigranim svijetom pastira i nimfi. *Zbor pastira* pojavljuje se u prvome činu pod nazivom *Lasciate i monti* te je primjer madrigalistički koncipiranoga zbora.

II. čin: razvoj – prvi gubitak Euridike; zborsko finale; lamentacija.

III. čin: apogeja (operni centar, vrhunac) – poruka drame o jedinstvenoj harmoniji svijeta; zborsko finale.

IV. čin: peripetija – drugi gubitak Euridike; zborsko finale; moralna priča.

V. čin: apoteoza – povezivanje kozmičke dimenzije prologa kroz odnos oca Apolona sa sinom Orfejem; zborsko finale; glavna lamentacija uz završno kolo morešku (*Volim operu*, 2009)¹⁵.

¹⁵ Više v. na <https://volim-operu.blogspot.com/2009/02/klaudio-monteverdi-orfej-sinopsis.html> (posjećeno 19. 11. 2021.) te <https://hr.perish.info/2044-opera-orpheus-content-video-interesting-facts-histor.html> (posjećeno 19. 11. 2021.).

Osnovne karakteristike	Melodijsko se ozvučenje stilski ubraja u:	Instrumentalna pratnja	Prolog i činovi	Likovi u operi	Puni naslov opere
ranobarokna alegorijska opera u pet činova s prologom	<i>stile recitativo</i> , <i>stile</i> <i>espressivo</i> , <i>stile</i> <i>rapresentativo</i> , <i>recitativo</i> <i>arioso</i> i <i>arioso</i>	uobičajeni ranobarokni orkestar s gudačima, puhačima, kitaroneom, orguljama i regalom	građeni su kao prokomponirane cjeline u kojima se smjenjuju pojedine uloge na bazi smjene orkestralnih dijelova (uvodni dijelovi i <i>ritornelli</i>), solističkih recitativa i <i>ariosa</i> i zborskih dijelova madrigalskoga tipa (Čavlović, 2014)	Orfej, Euridika, Glazba, Glasnica, Haron, Pluton, Nimfa, Pastir, Prozerpina, pastiri, zborovi duhova u podzemlju mrtvih	<i>L'Orfeo</i> , <i>favola in musica</i>

4. D. Scarlatti: *Sonata L104, K159 u C-duru*

O skladatelju

Domenico Scarlatti (Napulj, 26. listopada 1685. – Madrid, 23. srpnja 1757.) bio je skladatelj, kapelnik i čembalist u Rimu, Lisabonu, Sevilli i na dvoru u Madridu. Skladao je najprije crkvena djela i opere, a oko 1730. usredotočio se na čembalo, stvarajući ponajprije jednostavačne sonate (napisao ih je 555), stil kojih je odlučujuće utjecao na razvoj klavirske glazbe u 18. stoljeću. Sin je skladatelja A. Scarlattija. U obitelji je dobio prvu glazbenu poduku, a zatim je učio u Veneciji (kod F. Gasparinija). Često je putovao, najprije s ocem, a zatim samostalno, oduševljavajući svojim umijećem sviranja čembala.¹⁶

¹⁶ Više v. na <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54801> (posjećeno 19. 11. 2021.) te <https://proleksis.lzmk.hr/45098/> (posjećeno 19. 11. 2021.).

O djelu

Scarlattijeva sonata ili Scarlattijev sonatni oblik poseban je oblik barokne sonate i, vjerojatno, pored fuge, jedan od najzanimljivijih oblika u baroku. U svojim prvim izdanjima takvu je formu nazvao *Vježbe za čembalo* (*Essercizi per gravicembalo*), no u stvarnosti je riječ o pravoj baroknoj sonati (a ne samo o primjerima vježbi za čembalo). U sebi sadržava nekoliko elemenata koji nisu svojstveni baroku, poput bitematizma i jednostavačnosti. Kao posebnu vrstu nazivamo je Scarlattijevom sonatom jer je potpuni jednostavačni oblik namijenjen jednomu instrumentu (čembalo), a kao formalni tip Scarlattijev sonatni oblik jer je unutarnjim oblikom jednostavačna sonata. S obzirom na to da se u prvome dijelu takve sonate jasno razaznaju prva tema, most, druga tema i završna grupa, možemo uvidjeti da je taj oblik sonate preteča klasičnoga sonatnog oblika¹⁷ (Čavlović, 2014).

Zbog navedenih specifičnosti sonata je zasigurno najzanimljivija glazbena vrsta koju je Scarlatti skladao. Jedna je od njih upravo *Sonata L104, K159 u C-duru*.

Slijedi kratka oblikovna analiza djela *Sonata L104, K159 u C-duru*.

PRVI DIO – EKSPozICIJA	DRUGI DIO – RAZVOJNI DIO	REPRIZA
Prva tema u obliku je ponovljenoga dvotakta. Vidi se utjecaj plesnoga karaktera teme i brzoga tempa (riječ je o stilizaciji španjolskoga plesa <i>hote</i>). Scarlatti je u svojim kompozicijama koristio španjolski folklor jer je veći dio svojega života proveo u Španjolskoj.	Razradni odsjek razrađuje materijal prve teme doslovnim i sekventnim ponavljanjem dvotaktnoga modela analogno iz mosta u c-molu i f-molu.	Reprizni je odsjek zanimljiv jer doslovno ponavlja prvu i drugu temu te skraćeno završnu grupu.
Most je izgrađen od materijala prve teme te kasnije modulira u dominantu G-dura.		
Druga tema je u G-duru u obliku perioda sa strukturom		

¹⁷ Više v. na <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/526711/Domenico-Scarlatti> (posjećeno 19. 11. 2021.).

rečenica 3 + 5. Riječ je o periodičnoj strukturi jer su kadence vrlo jasne na dominantni i oslabljenoj tonici.	
Završna grupa potvrđuje G-dur ponavljanjem motivske jezgre preuzete iz druge teme.	

„Scarlattijev sonatni oblik poznaje i potpunu reprizu, a ne samo reprizu druge teme, čime se njegov sonatni oblik dijeli na tri dijela kao kod klasičkog sonatnog oblika. Ono što nedostaje ovakvim Scarlattijevim sonatnim oblicima jeste nejasno preciziranje tematike i nedovoljno definiranje razvojnog dijela” (Čavlović, 2014).

5. G. F. Händel: opera *Serse* (*Largo, Ombra mai fù*)

O skladatelju

Georg Friedrich Händel (Halle, 23. veljače 1685. – London, 14. travnja 1759.) njemački je i britanski skladatelj. Djelovao je u Halleu i Hamburgu kao orguljaš, čembalist te violinist. U svojim glazbenim počecima skladao je uglavnom za instrumente s tipkama te koncertirao. Kratko je vrijeme boravio u Firenci, Rimu, Napulju i Veneciji, gdje je upoznao talijansku glazbu te se okušao u skladanju crkvenih skladbi poput kantata i oratorija, u kojemu je važnu ulogu povjeravao zboru kao predstavniku naroda. Posebno se zanimao za operu kao vrstu, a najpoznatije su njegove opere *Agrippina* i *Rinaldo*, dok mu je najpoznatija suite *Glazba na vodi* (*Water Music*). Händel je skladatelj koji je na temelju stare njemačke kantorske tradicije potpuno ravnopravno skladao vokalnu i instrumentalnu glazbu. Toj je tradiciji pridodao poznavanje francuske instrumentalne i talijanske vokalne glazbe. Bio je najveći predstavnik talijanske *opere serie* 18. stoljeća.¹⁸

¹⁸ Više v. na <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24302> (posjećeno 17. 9. 2022.).

O djelu

Vrlo cijenjena instrumentalna skladba poznata kao Händelov *Largo* potječe iz arije prvotno napisane za njegovu operu *Serse* iz 1738. godine. Prvi čin te opere započinje u vrtu s velikom platanom i ljetnikovcem sa strane, gdje glavni lik, Serse I. Perzijski, izvodi ariju *Ombra mai fù* (*Nikad nije bilo hlada*). Pjesma je upućena njegovu voljenom drvetu te opisuje njegovu neusporedivu slatku sjenu i vladarevu želju da mir njegove platane nikada ne naruše gromovi, munje i oluje. Händel nije bio prvi koji je uglazbio taj predložak jer je gotovo stoljeće prije njega Talijan Francesco Cavalli napisao operu na libreto Nicolò Minata. Nakon premijere 1654. godine u Veneciji ta je opera postala vrlo popularna. Premijera Händelove opere *Serse* nije bila uspješna pa je tako ona ostala zaboravljena cijela dva stoljeća, no ipak je arija *Ombra mai fù* naknadno otkrivena i često izvođena tijekom razdoblja romantizma, dok su njezine mnogobrojne instrumentalne obrade stekle popularnost u 20. stoljeću. Među razlozima neuspjeha Händelova *Sersea* suvremenici su isticali dužinu opere, apsurdnost radnje i književnu slabost izvornoga libreta.¹⁹

Opće poznata kao Händelov *Largo ljubavi*, *Ombra mai fù* uvodna je arija iz opere *Serse* iz 1738. godine koju pjeva kontratenor, lik Serse I. iz Perzije. Možda je najupečatljiviji element te arije obujam korištenoga vokalnog raspona: skladatelj je uporabom visokoga registra za kontratenor stvorio anđeosku atmosferu. Skladatelj je naznačio da početak arije treba zazvučati vrlo melankolično i polagano, tako da se početak glasovne dionice osjeća prozračno i slobodno. Nakon što glas započinje sa svojom dionicom, koristi se tehnika tonskoga slikanja da bi se naglasili stihovi arije. Djelo je izvorno napisano za kastrata soprana, a u današnje vrijeme tu ariju obično izvodi kontratenor ili *mezzosopran*. Pratlja je u cijelosti jednostavna, kako u harmoniji, tako i u ritmu. Njezina je glavna svrha harmonično poduprijeti vokalnu liniju, a rijetka tekstura u cijelome dijelu naglašava važnost vokala. Opera je doživjela komercijalni neuspjeh i imala je samo pet izvedbi. Tek mnogo kasnije, u 19. stoljeću, *Ombra mai fù* ponovno je otkrivena i danas je jedno od najpoznatijih i najpopularnijih Händelovih vokalnih djela.²⁰

¹⁹ Više v. na <https://musictales.club/article/ombra-mai-fu-handels-best-known-melody-failed-serse-opera> (posjećeno 17. 9. 2022.).

²⁰ Više v. na <https://classicalexburns.com/2018/09/27/george-frideric-handel-ombra-mai-fu-from-serse-the-largo-of-love-3/> (posjećeno 16. 9. 2022.).

Oblikovna analiza djela

Tempo	Dinamika	Mjera	Izvođači	Ugođaj	Poznat i kao	Glazbena vrsta
<i>larghetto</i>	<i>piano, mezzopiano, mezzoforte, forte</i>	3/4	violine (prva i druga), viola, Serse (kontratenor, mezzosopran ili kastrat sopran) i basova linija (čembalo)	smireno, dostojanstveno, s dozom žaljenja	<i>Largo</i> iz opere <i>Serse</i> , <i>Largo ljubavi</i>	arija

Metodička obrada baroknih primjera

Muzička akademija u Puli

Odsjek za glazbenu pedagogiju

PRIPRAVA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOGA SATA

Barokni skladatelji

(Naslov nastavne jedinice)

Pula, 2022.

Nastavni sat																	
Odgojno-obrazovna ustanova i razred																	
Osnovna škola																	
Razredna nastava			Predmetna nastava					Gimnazija				Osnovna glazbena škola					
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Nastavno područje:			Slušanje i upoznavanje glazbe														
Nastavna cjelina:			Glazbeno-stilsko razdoblje: barok														
Nastavna jedinica:			Barokni skladatelji														
Cilj obrade nastavne jedinice:								Upoznati se s najpoznatijim skladateljima iz razdoblja baroka.									
Korelacija s drugim predmetima/područjima:											Povijest i likovna umjetnost						

Ishodi učenja	
ZNANJA (činjenična i teorijska) Učenik će:	Opisati svakoga skladatelja
	Navesti nazive skladbi
	Povezati staro i novo gradivo
VJEŠTINE (spoznajne, psihomotoričke, socijalne) Učenik će:	Koristiti analitičke vještine
	Prosuditi o vlastitim auditivnim vještinama
SAMOSTALNOST Učenik će:	Koristiti naučeno gradivo
	Riješiti zadane zadatke
	Osmisliti vlastita pitanja
ODGOVORNOST Učenik će:	Iskazati stav o određenome pitanju
	Potkrijepiti svoje mišljenje
	Podržati svoje prijatelje u razredu

Razrada nastavnoga sata po etapama

UVODNI DIO

Opis uvodnoga dijela

Započinjemo sa slušanjem baroknih primjera koje su učenici već slušali na satu glazbene umjetnosti. Tijekom nastave koristi se prezentacija u *PowerPointu*.

A. Vivaldi: *Koncert za violinu i gudački orkestar*, op. 8, br. 1, *Proljeće – Allegro*

<https://www.youtube.com/watch?v=l-dYNttdgI0>

0:00 – 1:00 min

G. F. Händel: opera *Serse*, *Ombra mai fù*

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=N7XH-58eB8c>

0:00 – 1:00 min

C. Monteverdi: opera *Orfej*, *Zbor pastira* iz 1. čina

<https://hr.izzi.digital/DOS/16651/30263.html>

0:00 – 1:00 min

D. Scarlatti: *Sonata L104, K159 u C-duru*

<https://www.youtube.com/watch?v=HR-xWf9PyBQ>

0:00 – 1:00 min

Učenici mogu slobodno odgovarati, nadovezivati se i nadopunjavati, profesor/-ica im pomaže.

Pitanja/upute

Navedi glazbenu vrstu za svaki odslušani primjer.

Što znaš o koncertu, operi i sonati u baroku?

Kako doživljavaš baroknu glazbu? Opiši je.

Što znaš o spomenutim skladateljima?

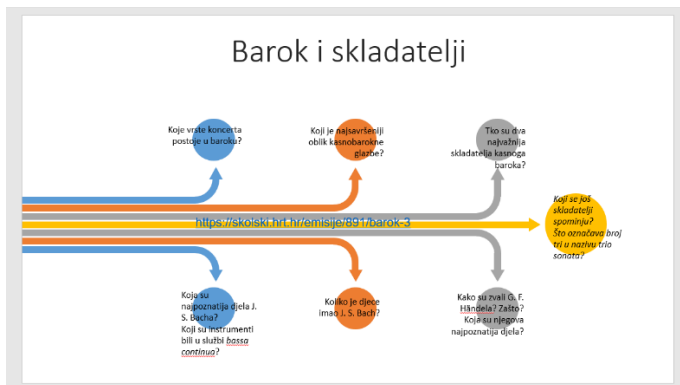
SREDIŠNJI DIO

Opis središnjega dijela

Slijedi slušanje edukativne emisije o baroku uz prethodno postavljena pitanja.

<https://skolski.hrt.hr/emisije/891/barok-3>

0:00 – 9:00 min

Započinjemo sa slušanjem *Goldberg varijacija* – Arije J. S. Bacha uz prethodno postavljena pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=12OCY49jzS4>

0:00 – 3:46 min

Pitanja/upute

*Koje vrste koncerta postoje u baroku?
Tko su dva najvažnija skladatelja kasnoga baroka?*

*Koja su najpoznatija djela J. S. Bacha?
Koja su najpoznatija djela G. F. Händela?*

Koji su instrumenti bili u službi bassa continua?

Koji se još skladatelji spominju?

Što označava broj tri u nazivu trio sonata?

Koliko je djece imao J. S. Bach?

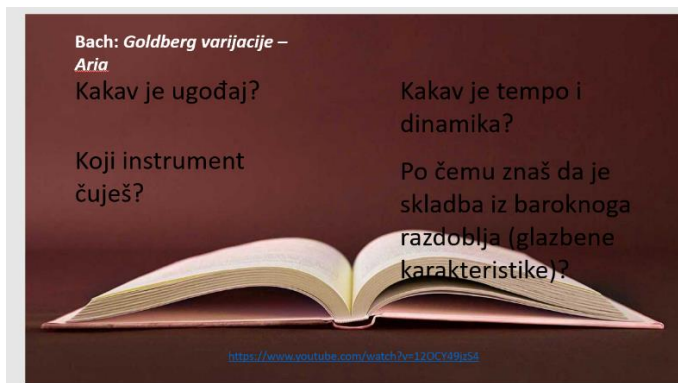
Kako su zvali G. F. Händela? Zašto?

Kakav je ugođaj?

Koji instrument čuješ?

Kakav je tempo i dinamika?

Po čemu znaš da je skladba iz baroknoga razdoblja (glazbene karakteristike)?

O skladatelju

Johann Sebastian Bach

O skladatelju
 Johann Sebastian Bach jedan je od najpoznatijih skladatelja klasične glazbe koji je djelovao u 17. i 18. stoljeću. Njemački je skladatelj, violinist i orguljaš. Najistaknutiji je član obitelji Bach. Posebno je cijenjen zbog velikoga kontrapunktskog umijeća.

Slušat ćemo
 Goldberg varijacije – Aria
<https://www.youtube.com/watch?v=12OCY49zS4>

Djela
 Njegova su djela pisana za solističke instrumente, komornu glazbu te vokalno-instrumentalnu glazbu. Napisao je velik broj skladbi različitih formi i oblika.

„Johann Sebastian Bach jedan je od najpoznatijih skladatelja klasične glazbe koji je djelovao u 17. i 18. stoljeću. Njemački je skladatelj, violinist i orguljaš. Najistaknutiji je član obitelji Bach. Školovao se u Ohrdrufu i Lüneburgu. Kao dvorski glazbenik stvarao je pretežno svjetovne, a kao orguljaš i kantor crkvene skladbe. Njegova su djela pisana za solističke instrumente, komornu glazbu i vokalno-instrumentalnu glazbu, a napisao je velik broj skladbi različitih formi i oblika. Glavna su obilježja njegova skladateljskog stila melodika široka raspona, bogato razvedeno ornamentiranje solističkih linija, izvanredno složene i često vrlo smione harmonije. *Goldberg varijacije* jedno su od njegovih najpoznatijih djela pisanih za čembalo, a danas se pretežno svira na klaviru.”

Dalje se bavimo skladateljem J. S. Bachom koristeći poveznicu s nastavnim materijalom.

<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/0042f51b-2efd-452c-9638-401fa3e5d26a/>.

Također slušamo o njemu, a prethodno su postavljena pitanja.

<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/0042f51b-2efd-452c-9638-401fa3e5d26a/>

0:00 – 2:29 min

Koje je nacionalnosti J. S. Bach?

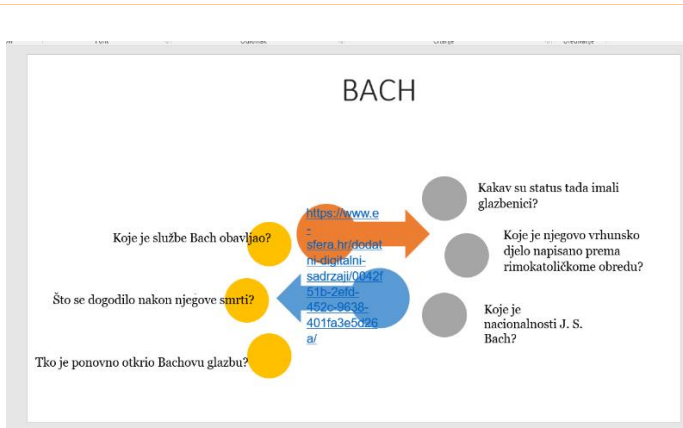
Koje je njegovo vrhunsko djelo napisano prema rimokatoličkome obredu?

Kakav su status tada imali glazbenici?

Koje je službe Bach obavljao?

Što se dogodilo nakon njegove smrti?

Tko je ponovno otkrio Bachovu glazbu?

Slijedi zadatak u kojemu učenici iz dobivenih materijala trebaju zapisati najbitnije činjenice i podatke o skladatelju G. F. Händel (Prilog 1, 2, 3, 4).

<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadržaji/4baddd06-e1b8-4e6e-bafd-9ea4214a8cd8/>

Točnost svojih bilježaka učenici provjeravaju odgovarajući na pitanja.

Koji je studij pohađao? Je li ga završio?

Kako se zove skladba koju su kralj George II. i njegova svita slušali dok su putovali do kraljevske palače u Whitehallu?

Navedi barem tri njegova najvažnija djela.

Koji je osjet izgubio?

Sadržaj pratimo pomoću kliznica prezentacije.

Profesor/-ica nastavlja s biografijom A. Vivaldija.

Antonio Vivaldi

O skladatelju

„**crveni svećenik**“
obogatio je violinsku tehniku novim figurama.
Jedan od najistaknutijih violinskih virtuozâ svojega vremena.

Djela

Kao skladatelj ostavio je oko 800 djela, među kojima oko 500 koncerata za solistička glazbala, više glazbala i male ansamble, devedesetak sonata, niz trisonata, *sinfonie*, misa i misnih stavaka, psalama, moteta, kantata, serenada te pedesetak opera.

Pročitaj čemu

A. Vivaldi: koncert za violinu i gudački orkestar, op. 8, br. 1, *Prójete – Allegro*
<https://www.youtube.com/watch?v=1rht0u0q>

*Koji je nadimak dobio i zbog čega?
Na kojemu je instrumentu bio virtuoz?
Koje je glazbene vrste pisao?
Što je novo uveo na svojim nastupima s orkestrom?*

Prateći prezentaciju, profesor/-ica dopunjava sadržaj usmenim izlaganjem, a učenici odgovaraju na pitanja postavljena u radnome listu.

„Za života je Vivaldi uživao međunarodni ugled, no gotovo tri stoljeća nakon njegove smrti njegova su djela pala u zaborav. Nadimak „crveni svećenik“ dobio je zbog crvene kose, a danas konačno uživa ugled koji mu pripada i priznat je više nego itko drugi iz razdoblja ranoga baroka kao skladatelj koji je položio temelje zrelogu baroknom stilu. Kao skladatelj ostavio je oko 800 djela, među kojima oko 500 koncerata za solistička glazbala, više glazbala i male ansamble, devedesetak sonata, niz trio sonata, *sinfonia*, misa i misnih stavaka, psalama, moteta, kantata, serenada te pedesetak opera. Jedan je od najistaknutijih violinskih virtuozâ svojega vremena te je obogatio violinsku tehniku novim figurama. Preteča je modernoga dirigenta – na svojim je nastupima stajao ispred orkestra i gudalom označavao ritam.”

Claudio Monteverdi

O skladatelju

prvi veliki predstavnik opere u svojoj povijesti
Svete pjesmice (*Sacrae cantilunculae*, 1582.)
 svirač violi u Veneci, Milanu i Mantovi
 prvi operni skladatelj čiji opus spaja renesansu i barok

„Nikada nisam bio više ponižen nego kad sam trebao od rizničara moliti da mi da što mi pripada...”

Djela

Skladao je desetak opera koje su velikim ugledom (poznatije su njegove opere *Orfej*, *Arturo* i rađavana je samo jedna sudjeluje) *Madrigali Popolari*, *Pratjevanje vjaroševca*, *Povratak Odiseja u domovinu*, nekoliko *operanti* *balata*, 9 *sverska glazbenih schizzi*, *capriccetti*, pojedinačne *madrigale*, tri misa, četiri *moteta*, *madrigala* i dr.

Školamo

Orfej, Zbor pastira iz prvoga čina
<https://youtu.be/5k8tWjz50>

„Claudio Monteverdi prvi je operni skladatelj čiji opus spaja renesansu i barok. Osim opera, Monteverdi je skladao i madrigale. Vršio je službu *maestra di cappella* na dvoru u Mantovi. Premda nadaleko poznat kao vodeći skladatelj, u Mantovi nije dobivao zasluženno poštovanje ni plaću. „Nikada nisam bio više ponižen nego kad sam trebao od rizničara moliti da mi da što mi pripada”, pisao je. Bolje dane pamti od 1613. godine kada odlazi u Veneciju u crkvu sv. Marka na mjesto ravnatelja crkvene glazbe. Tamo je ostao punih 30 godina. Podjednako je uspješan u skladanju djela polifone strukture i onih u novome monodijskom stilu. Prvi je veliki predstavnik opere u

njezinoj povijesti. Skladao je desetak opera koje su većinom izgubljene (poznatije su njegove opere *Orfej*, *Arijana* (od koje je sačuvana samo slavna tužaljka), *Krunidba Popeje*, *Prozerpina ugrabljena*, *Povratak Odiseja u domovinu*), nekoliko „pjevanih“ baleta, 9 svezaka *Glazbenih scherza, canzonette*, pojedinačne madrigale, tri mise, zbirku moteta, madrigala i drugo.”

Slušamo kratki videozapis o Claudiju Monteverdiju uz prethodno postavljena pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=P3p7I0YP4q8>

0:00 – 1:31 min

Zatim učenici slušajući videozapis o Scarlattiju odgovaraju na pitanja.

https://www.youtube.com/watch?v=5u3sClnTN_w

0:00 – 2:02 min

Domenico Scarlatti

O skladatelju
Bio je skladatelj, kapelnik i čembalist.
Skladao je najviše crkvena djela i opere.
Sin je skladatelja D. Scarlattija.
U obitelji je dobio prvu glazbenu poduku.
Napisao je *Essercizi per gravicembalo* (*Vježbe za čembalo*).

Djela
Scarlatti je u svojemu velikome sonatnom opusu skladao i veći broj sonata koje imaju strukturu klasičnog sonatnog oblika.

Mislal čemo
D. Scarlatti: Sonata L104, K259, C dur
https://www.youtube.com/watch?v=5u3sClnTN_w

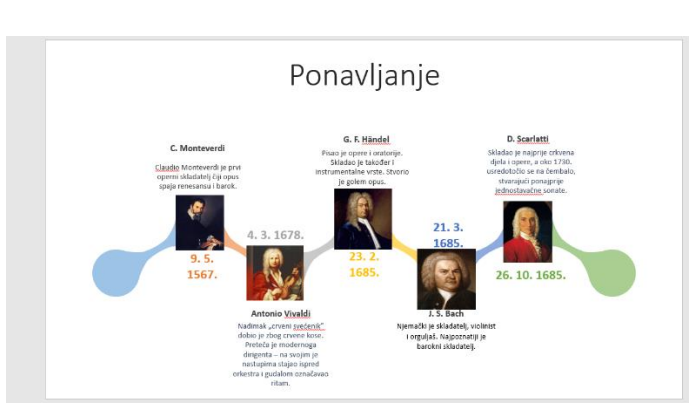
*Na razmeđu kojih dvaju stilova je živio i djelovao Claudio Monteverdi?
Koji je vrstu glazbe skladao?
Koje je njegovo najpoznatije djelo?
Kada je i gdje umro?*

U kojoj je državi rođen D. Scarlatti? Za koji je instrument napisao velik broj sonata? Tko je njegov prvi učitelj glazbe? Gdje je obavljao svoju prvu veliku službu? Kada je i u kojoj državi umro?

ZAVRŠNI DIO

Opis završnoga dijela

Pitanja/upute

Što znaš o Händelu?
 Što znaš o Vivaldiju?
 Što znaš o Bachu?
 Što znaš o Scarlattiju?
 Što znaš o Monteverdiju?

Učenici su podijeljeni u dvije grupe te jedni drugima zapisuju pitanja na koja će morati odgovoriti. Pobjeđuje ona grupa koja ima više točnih odgovora. Bodovi se zapisuju na ploču. Ako ne poštuju svoj red za odgovaranje, bod dobiva suprotna strana. Učenici se podučavaju disciplini, razmišljaju o odgovorima, paze na razumljivost postavljenih pitanja.

Plan ploče

Barokni skladatelji

- najpoznatiji: Johann Sebastian Bach i Georg Friedrich Händel
- Bach: Goldberg varijacije – Aria
- Antonio Vivaldi, Domenico Scarlatti i Claudio Monteverdi

Prilozi

Slušni primjeri		
Red. br.	Poveznica snimke / naziv CD-a i broj snimke	Minutaža
1.	A. Vivaldi: <i>Koncert za violinu i gudački orkestar</i> , op. 8, br. 1, <i>Proljeće – Allegro</i> https://www.youtube.com/watch?v=l-dYNttgdgI0	0:00 – 1:00 min

2.	G. F. Händel: opera <i>Serse, Ombra mai fù</i> https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=N7XH-58eB8c	0:00 – 1:00 min
3.	C. Monteverdi: opera <i>Orfej, Zbor pastira</i> iz 1. čina https://hr.izzi.digital/DOS/16651/30263.html	0:00 – 1:00 min
4.	D. Scarlatti: <i>Sonata L104, K159 u C-duru</i> https://www.youtube.com/watch?v=HR-xWf9PyBQ	0:00 – 1:00 min
5.	J. S. Bach: <i>Goldberg varijacije, Aria</i> https://www.youtube.com/watch?v=12OCY49jzS4	0:00 – 3:46 min

Ostali prilozi (fotografije, notni zapisi, nastavni materijali i sl.)

Edukativna emisija o baroku uz postavljena pitanja
<https://skolski.hrt.hr/emisije/891/barok-3>

0:00 – 9:00 min

Nastavni materijal o J. S. Bachu

<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/0042f51b-2efd-452c-9638-401fa3e5d26a/>

0:00 – 2:29 min

O D. Scarlattiju

https://www.youtube.com/watch?v=5u3sClnTN_w

0:00 – 2:02 min

O C. Monteverdiju

<https://www.youtube.com/watch?v=P3p7l0YP4q8>

0:00 – 1:31 min

Prilog 1. Materijali iz udžbenika, Händelova biografija

Georg Friedrich Händel

Georg Friedrich Händel (1685. – 1785.) rođen je u Halleu, u Njemačkoj, 1685. godine. U devetoj godini otac je uočio veliku sinovu glazbenu darovitost. Prvi njegov učitelj bio je lokalni orguljaš, koji je ujedno bio i skladatelj. Mladi Händel brzo je učio te je u jedanaestoj godini skladao i poučavao glazbu.

U sedamnaestoj godini, po želji tada već pokojnog oca, počeo je studirati pravo u Halleu. Godinu dana poslije napustio je studij i otišao u Hamburg.

U hamburškoj Operi svirao je violinu i čembalo. Usto je i skladao. Za prvog posjeta Italiji (1706. – 1709.) boravio je u Firenci, Rimu, Veneciji i Napulju te postao zaljubljenikom u talijansku operu. Tijekom toga stvaralački bogatog razdoblja napisao je operu *Agrippina* i postao poznat u cijeloj Europi. Opera je izvedena 1709. godine u Veneciji. Na premijeri publika je skandirala: *Živio, dragi Saksonče!*

Prilog 2. Materijali iz udžbenika, Händelova biografija

Godine 1710. vratio se u Njemačku i postao glazbeni ravnatelj na dvoru kneza izbornika Georga Ludwiga od Hannovera, koji je 1714. postao engleski kralj George I. Iste je godine Händel prvi put posjetio London, u kojemu se 1712. godine stalno nastanio.

Od 1719. osnovao je tri Kraljevske glazbene akademije (*Royal Academy of Music*) namijenjene izvođenju opera. Nastojao je postići komercijalni uspjeh onom vrstom opera kakve je slušao i proučavao u Italiji. Iz Italije je dovodio pjevače, što je izazvalo ogorčenje londonske javnosti. Za prvu Akademiju napisao je 14 opera, za drugu šest, a za treću sedam. Sve tri akademije prestale su raditi 1737. godine nakon burnih reakcija te drukčijih shvaćanja engleskih građanskih krugova koji su se priklonili *Prosjakčjoj operi* (*Beggar's Opera*) Johna Gaya i Johna Christophera Pepuscha. Naime, Händelove opere engleska publika nije prihvatila jer im operni sadržaji i jezik (talijanski) nisu bili razumljivi.

Godine 1737. (zbog moždanog udara) Händel se prestao baviti operom i posvetio se pisanju oratorija. Nakon prvoga velikog uspjeha *Mesije* (1741.) postao je hvaljen i prihvaćen umjetnik u Engleskoj. Kada je za posjeta Londonu oko 1790. Haydn čuo *Mesiju*, zaplakao je i rekao: *On je učitelj svima nama!*

Prilog 3. Materijali iz udžbenika, Händelova biografija

Sedam godina prije smrti Händel je oslijepio. Umro je 1759. godine. Pokopan je u Westminsterskoj opatiji, uz engleske vladare.

Händel je kao umjetnik sačuvao neovisnost. Bio je ponosan, katkad osoran, temperamentan, pun humora, dobre volje i energije. Koliko je imao energije, pokazuje i to što je svoje orguljske koncerte, nakon što je potpuno oslijepio, počeo studirati i učiti napamet. Suvremenike je oduševljavao improviziranjem na čembalu i orguljama. U Rimu se u sviranju čembala i orgulja natjecao s Domenicom Scarlattijem. U sviranju čembala bolji je bio Scarlatti, no u sviranju orgulja Scarlatti je Händelu morao priznati da je poražen. Usto, Händel je skladao brzo i lako.

Prilog 4. Materijali iz udžbenika, vrste koje je Händel skladao

U Händelovoj glazbenoj ostavštini mogu se naći gotovo sve barokne glazbene vrste.

Vokalno-instrumentalna vrsta	Instrumentalna vrsta
oko 30 oratorija	orkestralne: koncerti grosso koncerti
2 te Drame ¹	suite = Glazba na vodi = Glazba za vrtomlet
oko 100 kantata	
Anthem ²	kornarne: sonata, trio-sonate
2 pesje	za glasovi: suite, sonate, fuge
Vokalno-instrumentalna scenska vrsta:	
oko 50 opera	

Popis korištene literature

<https://proleksis.lzmk.hr/37852/> (posjećeno 17. 11. 2021.)

Medenica, N. (2021). *Glazbena umjetnost 2*. Školska knjiga. Zagreb.

<https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c>

Perak Lovričević, N., Ščedrov, Lj. i Ambruš-Kiš, R. (2020). *Glazbeni susreti 2*. Profil Klett. Zagreb.

<https://hr.izzi.digital/DOS/14152/48196.html>

Mužička akademija u Puli

Odsjek za glazbenu pedagogiju

PRIPRAVA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOGA SATA

Koncert u razdoblju baroka

(Naslov nastavne jedinice)

Pula, 2022.

Nastavni sat																	
Odgojno-obrazovna ustanova i razred																	
Osnovna škola																	
Razredna nastava			Predmetna nastava						Gimnazija				Osnovna glazbena škola				
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Nastavno područje:			Slušanje i upoznavanje glazbe														
Nastavna cjelina:			Instrumentalne vrste baroka														
Nastavna jedinica:			Koncert u razdoblju baroka														
Cilj obrade nastavne jedinice:								Upoznavanje s vrstama koncerta u baroku i njihovo slušno prepoznavanje									
Korelacija s drugim predmetima/područjima:											Povijest, hrvatski jezik i književnost te likovna umjetnost						

Ishodi učenja	
ZNANJA (činjenična i teorijska) Učenik će:	Opisati koje se vrste koncerta pojavljuju u baroku
	Analizirati glazbeni primjer
	Izdvojiti bitno od nebitnoga tijekom učenja
VJEŠTINE (spoznajne, psihomotoričke, socijalne) Učenik će:	Koristiti analitičke vještine
	Prosuditi o vlastitim auditivnim vještinama
SAMOSTALNOST Učenik će:	Vrednovati glazbeno djelo
	Izraziti svoje mišljenje
	Koristiti stečeno znanje
ODGOVORNOST Učenik će:	Ocijeniti vlastito znanje naspram drugih učenika u razredu
	Obavljati zadatke na satu
	Prihvatiti različitosti u mišljenju

Razrada nastavnoga sata po etapama

UVODNI DIO

Opis uvodnoga dijela

Glazbene značajke baroknoga stila

Kojemu baroknom obliku pripada odslušani primjer:
a) fuga; b) preludij;
c) *passacaglia*?

J. S. Bach:
Fuga u c-molu

A. Vivaldi: *Koncert za violinu i gudački orkestar, op. 8, br. 1, Proljeće*

Kakvi su odnosi glasnoće u skladbi koju smo slušali?

Sat započinjemo ponavljanjem prethodnoga gradiva, preciznije, glazbenih značajki baroknoga stila. Slušamo skladbu J. S. Bacha *Fuga u c-molu*, W. Kl. 1, uz prethodno postavljena pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=4lQGpIRYBGo&t=1s>

1:35 – 3:15 min

Slijedi slušanje skladbe A. Vivaldija *Koncert za violinu i gudački orkestar*, op. 8, br. 1, *Proljeće* – *Allegro*, uz prethodno postavljena pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=l-dYNttdgI0>

0:00 – 2:08 min

Pitanja/upute

*Kakva je dinamika?
Koji instrument izvodi skladbu?
Kojega je glazbenog oblika odslušana skladba?
Kakav je ritam?*

*Kakvoga je ugođaja?
Kako je postignut kontrast u dinamicima?
Koji je tempo?*

SREDIŠNJI DIO

Opis središnjega dijela

Nakon što smo završili s uvodnim dijelom sata, nastavljamo razgovarati o odslušanom koncertu A. Vivaldija. Slušamo još jednom uz pitanja.

Pitanja/upute

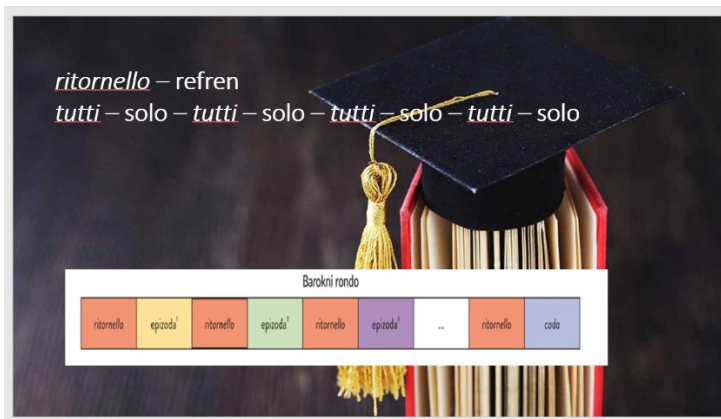
*Koja se solistička glazbala ističu u koncertu?
Što znaš o pojmu koncert?
Na što prvo pomisliš kada čuješ riječ koncert?
Jesi li ikada bio na koncertu?
Kakvome?*

„Sama riječ *concerto* nastala je od latinske riječi *concertare* koja znači *natjecati se* ili *sukobiti se*. U koncertu se, pokazivanjem svojega umijeća, solisti suprotstavljaju ostatku orkestra. Često to opisujemo kao međusobno nadmetanje ili čak svađanje. Kontrast je temeljna značajka barokne glazbe, a u koncertu se taj kontrast postiže suprotstavljanjem male i velike skupine svirača ili solista naspram orkestralnoga mnoštva.

U baroku su se razvile dvije vrste koncerta: *concerto grosso* i solistički koncert.

Concerto grosso najčešće ima 3 stavka (brzi – polagani – brzi), a dvije skupine instrumenata međusobno se natječu u sviranju. Te se skupine nazivaju *concertino* (dva do četiri glazbala) i *ripieno* (*tutti* – orkestar). Stavci su često oblikovani poput baroknoga ronda: *ritornello* – epizoda – *ritornello* – epizoda.”

„Prvi i posljednji stavak *concerta grossa* često su skladani u obliku baroknoga ronda. Taj se glazbeni oblik temelji na izmjenama *ripieni* (*tutti*) i solističkih dijelova. *Tutti*, dakle, cijeli orkestar, donosi na početku osnovnu temu koja se zove *ritornello*, a on se tijekom stavka u više navrata ponavlja, ponekad ne u cijelosti, već samo djelomično. Između njih nalaze se solistički dijelovi, s motivima iz *ritornella* ili novim melodijama.”

Slijedi slušanje skladbe J. S. Bacha *Brandenburški koncert u G-duru, BWV 1049*, I. stavak, uz pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=Wi9tDgPNHMU>

0:00 – 3:15 min

Koja glazbala izvode *concertino*?
Koje glazbalo izvodi *dionica bassa continua*?
Koliko ste puta čuli *ritornello*?

Da bi učenici što jasnije razumjeli pojam *ritornello* i naučili ga slušno prepoznati, u posljednjemu im pitanju profesor/-ica pomaže te im svaki put kada se pojavljuje sugerira da pažljivo slušaju i da dignu ruku kada čuju temu.

Zatim slušamo II. stavak iste skladbe uz prethodno postavljena pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=Wi9tDgPNHMU>

7:00 – 10:45 min

„Solistički koncert obično ima tri stavka: brzi – polagani – brzi. Nastaje smanjenjem solističke skupine *concertina* ili *concerta grossa* na samo jednoga solista. Među najpoznatijim solističkim koncertima baroka četiri su violinska koncerta Antonija Vivaldija *Četiri godišnja doba*, gdje svaki koncert nosi naziv po jednome godišnjem dobu.”

1 Concerto grosso
J. S. Bach: *Brandenburški koncert u G-duru, BWV 1049*, I. i II. stavak
Koja glazbala izvode *concertina*?
Koje glazbalo izvodi dionicu *basso continuo*?
Koliko ste puta čuli *ritornello*?
Opiši dinamiku odslušane skladbe. Čuješ li kontrast ili je sve ujednačeno?
Kakav je tempo?
Gdje se primjećuje prije spomenuto nadmetanje među sviračima? Opiši svojim riječima.

2 Solistički koncert
A. Vivaldi: *Koncert za violinu i gudački orkestar*, op. 8, br. 1, *Proljeće – Allegro*
Kako je oblikovan stavak?
Barokni rondo.
Tko izvodi pojedine dijelove stavaka?
Ritornello – orkestar; epizode – solistička violina.
Koje glazbalo izvodi dionicu *basso continuo*?
Violančelo.

VRSTE KONCERTA

U svrhu zabave i kratkoga predaha gledamo kratku videosnimku u kojoj je orkestar s Floride izveo solo s trianglom.

<https://www.youtube.com/watch?v=ZYbDedbPQKs>

0:00 – 1:10 min

Solistička glazbala

Koji su instrumenti najčešće u ulozi solističkoga glazbala?
Može li to biti trijangl?

Možete li sada zaključiti u koju se skupinu koncerta ubrajaju *Četiri godišnja doba*?

<https://www.youtube.com/watch?v=ZYbDedbPQKs>

Nakon slušanja slijede pitanja.

Opiši dinamiku odslušane skladbe. Čuješ li kontrast ili je sve ujednačeno?
Kakav je tempo?
Gdje se primjećuje prije spomenuto nadmetanje među sviračima? Opiši svojim riječima.

Koji su instrumenti najčešće u ulozi solističkoga glazbala? Može li to biti trijangl? Možete li sada zaključiti u koju se skupinu koncerta ubrajaju *Četiri godišnja doba*?

Vraćamo se na djelo A. Vivaldija, uz prethodno postavljena pitanja.

Iz udžbenika čitamo uvodni sonet prvoga stavka koji je Vivaldi, pretpostavlja se, sam sastavio te potpisivao ispod odgovarajućih mjesta u partituri stihove soneta ili kratka objašnjenja (*Prilog 1.*).

„Kada skladatelj nazivom svoje skladbe ili tekstom upućuje slušatelja ili glazbenika na što misli i iz čega uzima inspiraciju, takva se glazba naziva programna.”

Kao zanimljivost slušamo i obradu prvoga stavka M. Meštovića.

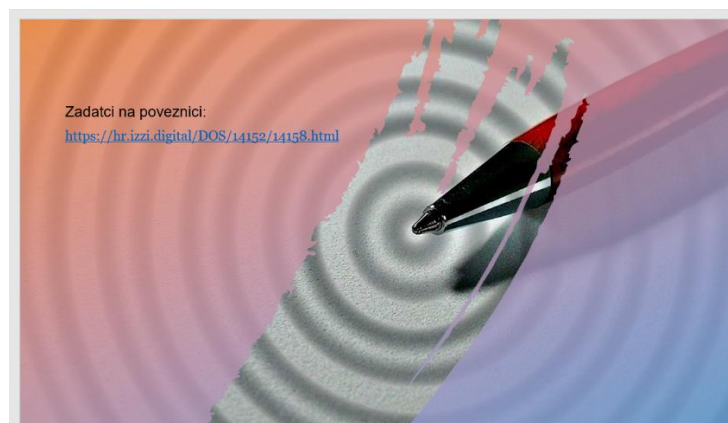
<https://www.youtube.com/watch?v=VRG6UAxtyIM>

0:00 –3:38 min

Slijedi više o životu skladatelja. „Za života je Vivaldi uživao međunarodni ugled, no gotovo tri stoljeća nakon njegove smrti njegova su djela pala u zaborav. Nadimak „crveni svećenik” dobio je zbog crvene kose, a danas konačno uživa ugled koji mu pripada i priznat je više nego itko drugi iz razdoblja ranoga baroka kao skladatelj koji je položio temelje zreloj baroknoj stilu. Kao skladatelj ostavio je oko 800 djela, među kojima oko 500 koncerata za solistička glazbala, više glazbala i male ansamble, devedesetak sonata, niz trionsonata, *sinfonia*, misa i misnih stavaka, psalama, moteta, kantata, serenada te pedesetak opera. Jedan je od najistaknutijih violinskih virtuozna svojega vremena te je obogatio violinsku tehniku novim figurama. Preteča je modernoga dirigenta – na svojim je nastupima stajao ispred orkestra i gudačima označavao ritam.”

Slijedi rješavanje zadataka na poveznici.

<https://hr.izzi.digital/DOS/14152/14158.html>

Učenici rješavaju zadatke i slušaju glazbene primjere (*Prilozi 2, 3 i 4*).

Kako je oblikovan stavak?

Tko izvodi pojedine dijelove stavaka?

Koje glazbalo izvodi dionicu bassa continua?

Pitanja su postavljena na poveznici.

Razvrstaj prepoznata glazbena obilježja u skladbama koje si slušao.

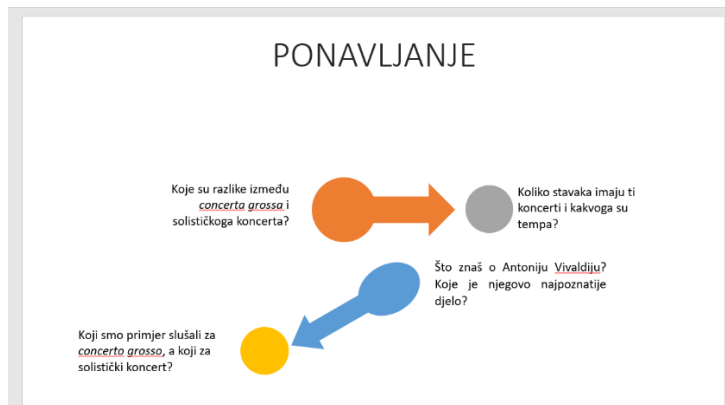
Georg Friederich Händel: *Concerto grosso u C-duru*, HWV 318 (*Aleksandrova gozba*), 1. stavak – *Allegro*
 Antonio Vivaldi: *Violinski koncert u g-molu*, op. 8, br. 2, RV 315, *Ljeto*, 3. stavak – *Presto*.

Nadopuni:
 Stavak je oblikovan kao barokni rondo, odnosno karakteriziraju ga naizmjenični nastupi solističke skupine glazbala (*concertina*) i *orkestra* (*concerta grossa*).
 Početna tema (*ritornello*) skladana je u *homofonome* slogu i izvodi je *orkestar*. U solističkim nastupima izmjenjuje se homofoni i polifoni slog.
 Nadopuni:
 Gudači započinju tremolima u *monofonome* slogu. U nastavku teme slijede brzi ljestvični prohodi. *Ritornello* opisuje *oluju praćenu grmljavinom i tučom*, a izvodi ga orkestar zajedno sa solisticom. Tijekom stavka *ritornello* se ponavlja (*variran i reduciran*) još nekoliko puta, izmjenjujući se s nastupima solističke violine. Izvedbom upravlja *solistica na violini*.

ZAVRŠNI DIO

Opis završnoga dijela

Za kraj učenici odgovaraju na pitanja i pojašnjavaju im se moguće nejasnoće.

Pitanja/upute

Koje su razlike između *concerta grossa* i solističkoga koncerta?
 Koliko stavaka imaju ti koncerti i kakvoga su tempa?
 Koji smo primjer slušali za *concerto grosso*, a koji za solistički koncert?
 Što znaš o Antoniju Vivaldiju? Koje je njegovo najpoznatije djelo?

Plan ploče

Koncert u baroku

– latinska riječ concertare = *natjecati se* ili *sukobiti se*

– dvije vrste koncerta: concerto grosso i solistički koncert

– 3 stavka kod obje vrste

concertino + ripieno – concerto grosso (barokni rondo)

– smanjenje skupine concerta grossa – solistički koncert

J. S. Bach: Brandenburški koncert u G-duru, BWV 1049., I. i II. stavak

A. Vivaldi: Koncert za violinu i gudački orkestar, op. 8, br. 1, Proljeće – Allegro

Prilozi

Slušni primjeri		
Red. br.	Poveznica snimke / naziv CD-a i broj snimke	Minutaža
1.	J. S. Bach: <i>Fuga u c-molu</i> , W. Kl.1 https://www.youtube.com/watch?v=4IQGpIRYBGo&t=1s	1:35 – 3:15 min
2.	A.Vivaldi: <i>Koncert za violinu i gudački orkestar</i> , op. 8, br. 1, <i>Proljeće – Allegro</i> https://www.youtube.com/watch?v=l-dYNttdgl0	0:00 – 2:08 min
3.	J. S. Bach: <i>Brandenburški koncert u G-duru</i> , BWV 1049., I. stavak https://www.youtube.com/watch?v=Wi9tDgPNHMU	0:00 – 3:15 min
4.	J. S. Bach: <i>Brandenburški koncert u G-duru</i> , BWV 1049., II. stavak https://www.youtube.com/watch?v=Wi9tDgPNHMU	7:00 – 10:45 min
5.	Florida orkestar: <i>Triangl solo</i> https://www.youtube.com/watch?v=ZYbDedbPQKs	0:00 – 1:10 min
6.	Obrada M. Meštovića prvoga stavka <i>Proljeća</i> Antonija Vivaldija https://www.youtube.com/watch?v=VRG6UAxtyIM	0:00 – 3:38 min

Ostali prilozi (fotografije, notni zapisi, nastavni materijali i sl.)

Prilog 1. Uvodni sonet prvoga stavka *Proljeća* A. Vivaldija iz koncerta *Četiri godišnja doba*

Četiri violinska koncerta Antonija Vivaldija, *Četiri godišnja doba*, pripadaju programskoj glazbi jer svaki koncert nosi naziv po jednome godišnjem dobu: *Proljeće, Ljeto, Jesen, Zima*. Prije svakoga se koncerta u partituri nalaze uvodni soneti s opisima pojedinoga godišnjeg doba. Njih je vjerojatno sastavio sam Vivaldi.

1. stavak: Allegro

Usporedi izvodački sastav i tempo ove izvedbe s izvedbom gudačkoga orkestra. Koje glazbalo ima solističku ulogu? Po čemu se ove interpretacije još razlikuju? Odaberi koja ti se više sviđa i obrazloži svoj izbor.

Poslušaj ponovno prvi stavak Vivaldijeva koncerta. Poveži stihove iz soneta s glazbenim sredstvima kojima ih je Vivaldi ilustrirao.

1. stavak: Proljeće stiže i sretan se čuje glas ushićenoga ptičjeg hvalospjeva, a bahor kada zrakom popuhuje vrtlo uz blagi mrmor vodu lijeva. Naviještajući da dolaze oluje, iz crna plašta tutnji grom i sijeva, kad sve se stiša, ptica opetuje, u isti čas čaroliju svoga pjeva.

1. ...glas ushićenoga ptičjeg hvalospjeva...

A. *tutti* violine izvode motorični motiv s izmjeničnim tonovima

2. ...a bahor kada zrakom popuhuje...

B. *tremolo* i brzi ljestvični prijelazi

C. virtuozni ukrasi i ponavljanje nota u soloviolinama

3. ...iz crna plašta tutnji grom i sijeva...

Prilog 2. Razvrstavanje pojmova povezanih s dvama glazbenim djelima (Georg Friedrich Händel: *Concerto grosso u C-duru*, HWV 318 (*Aleksandrova gozba*), 1. stavak – *Allegro* te Antonio Vivaldi: *Violinski koncert u g-molu*, op. 8, br. 2, RV 315, *Ljeto*, 3. stavak – *Presto*)

Razvrstaj prepoznata glazbena obilježja u skladbama koje si slušao.

Concerto grosso u C-duru zajedničke značajke Violinski koncert u g-molu

apsolutno djelo

2 violine i violončelo – solisti orkestar programsko djelo brzi tempo

Provjeri

Prilog 3. Nadopunjavanje teksta nakon slušanja primjera: Georg Friederich Händel: *Concerto grosso u C-duru, HWV 318 (Aleksandrova gozba)*, 1. stavak – *Allegro*

Poslušaj videopis i dopuni računice.

Georg Friederich Händel: *Concerto grosso u C-duru HWV 318 (Aleksandrova gozba)*, 1. stavak: *Allegro*

Stavak je oblikovan kao barokni rondo, odnosno karakteriziraju ga naizmjenični nastupi solističke skupine glazbala (*concertina*) i orkestra (*concerta grossa*).

Početna tema (*ritornella*) skladana je u homofonni slogu i izvodi je orkestar. U solističkim nastupima izmjenjuju se homofoni i polifoni slog.

Prilog 4. Nadopunjavanje teksta nakon slušanja primjera: Antonio Vivaldi: *Violinski koncert u g-molu, op. 8, br. 2, RV 315, Ljeto*, 3. stavak – *Presto*

medici.tv

Concerto grosso u različitim varijantama

Antonio Vivaldi: *Violinski koncert u g-molu, op. 8, br. 2, RV 315, Ljeto*, 3. stavak: *Presto*

Godalji započinju tremolima u monofonni slogu. U nastavku teme slijede brzi i jasni prelazi. Ritornela upravo oluju pružena glazbenim tačkom, a izvodi je orkestar zajedno sa solističkom.

Tijekom stavka ritornela se ponavlja (varirani i reducirani) još nekoliko puta izmjenjujući se sa nastupima solista violine.

Izvedbom upravlja solistica na violini.

Zadatak na poveznici

<https://hr.izzi.digital/DOS/14152/14158.html>

Popis korištene literature

Medenica, N. (2021). *Glazbena umjetnost 2*. Školska knjiga. Zagreb.

<https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c>

Perak Lovričević, N., Šćedrov, Lj. i Ambruš-Kiš, R. (2020). *Glazbeni susreti 2*. Profil Klett. Zagreb.

<https://hr.izzi.digital/DOS/14152/48196.html>

Mužička akademija u Puli

Odsjek za glazbenu pedagogiju

PRIPRAVA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOGA SATA

Barokna opera

C. Monteverdi: *Orfej* i G. F. Händel: *Rinaldo*

(Naslov nastavne jedinice)

Pula, 2022.

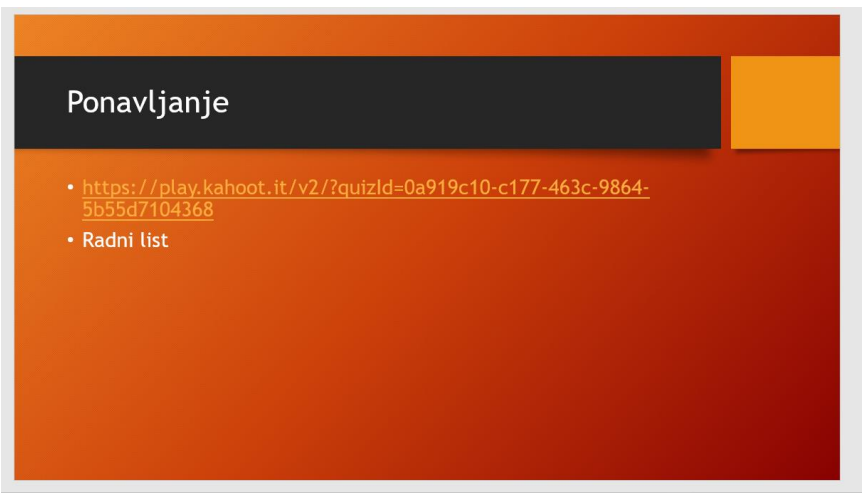
Nastavni sat																	
Odgojno-obrazovna ustanova i razred																	
Osnovna škola																	
Razredna nastava			Predmetna nastava					Gimnazija				Osnovna glazbena škola					
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Nastavno područje:			Slušanje i upoznavanje glazbe														
Nastavna cjelina:			Glazbeno-stilsko razdoblje – barok														
Nastavna jedinica:			Barokna opera: C. Monteverdi: <i>Orfej</i> i G. F. Händel: <i>Rinaldo</i>														
Cilj obrade nastavne jedinice:								Upoznati se s operama <i>Orfej</i> i <i>Rinaldo</i> te njihovim skladateljima									
Korelacija s drugim predmetima/područjima:											Povijest i likovna umjetnost						

Ishodi učenja	
ZNANJA (činjenična i teorijska) Učenik će:	Navesti nazive skladbi i imena skladatelja
	Analizirati oblikovnu građu skladbi
	Slušno prepoznati primjere
VJEŠTINE (spoznajne, psihomotoričke, socijalne) Učenik će:	Koristiti analitičke vještine
	Prosuditi o vlastitim auditivnim vještinama
SAMOSTALNOST Učenik će:	Praktično demonstrirati stečena znanja i vještine
	Aktivno sudjelovati u nastavi
	Iskazati svoje mišljenje o naučenome gradivu
ODGOVORNOST Učenik će:	Objasniti svoje odgovore
	Pomoći drugima u razredu
	Preuzeti osobnu odgovornost za rad u nastavi

Razrada nastavnoga sata po etapama

UVODNI DIO

Opis uvodnoga dijela

Počinjemo s ponavljanjem gradiva s prošloga sata slušanjem opere H. Purcella *Didona i Eneja, Thy hand, Belinda (Tvoju ruku, Belinda)*, recitativa Didone iz 3. čina s poveznice uz pitanja na radnome listu (*Prilog 1*).

<https://hr.izzi.digital/DOS/16651/30263.html>

0:00 – 0:58 min

Zatim ponavljamo osnovne informacije o baroknoj operi pomoću igre s platforme *Kahoot* koja se nalazi na poveznici.

<https://play.kahoot.it/v2/?quizId=0a919c10-c177-463c-9864-5b55d7104368>

Učenici se služe svojim mobilnim telefonima, upisuju lozinku igre i svoje ime te započinje odgovarati na pitanja. Učenik koji je najbrži i ima najviše točnih odgovora osvaja prvo mjesto u igri.

Pitanja/upute

Odredi tko prati solisticu u recitativu. Kakvo je melodijsko kretanje vokalne dionice u recitativu? Povežite ga sa sadržajem. Tko želi pročitati prijevod?

Pitanja su različitoga tipa, nadopunjuju se i učenici trebaju odrediti je li što točno ili netočno.

*Što je opera?
Odaberi sastavne dijelove opere koji su poredani od najveće do najmanje operne cjeline.
Libreto je tekst opere, a piše ga libretist. (točno – netočno)
Recitativ je operni broj u kojemu je melodija jako razvijena i bliska je govoru. (točno – netočno)
Tko su bili kastrati?
Firentinska camerata bila je krug umjetnika,*

znanstvenika i drugih učenih ljudi. (točno – netočno)
Poslušaj slušni primjer i odredi kojemu tipu barokne uvertire pripada.

SREDIŠNJI DIO

Opis središnjega dijela

Pitanja/upute

Započinjemo s upoznavanjem sadržaja opere pomoću videosnimke s poveznice.

Orfej i Euridika

<https://www.youtube.com/watch?v=RhaepLsP5eg&t=2s>

0:00 – 4:41min

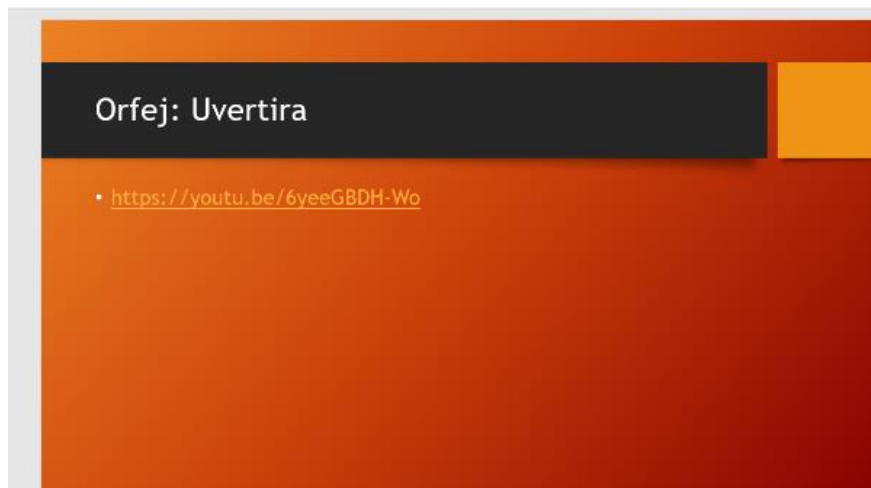
Nakon gledanja videosnimke zajedno usmeno odgovaramo na postavljena pitanja.

Jeste li ikada prije čuli priču o Orfeju? Ako jeste, recite kada i gdje. Prisjetite se kako su članovi firentinske camerate crpili inspiraciju za teme prvih baroknih opera. Što nam priča o Orfeju poručuje? Kako je tekao život Orfeja nakon što se pomirio s time da na ovome svijetu nikada više neće vidjeti Euridiku?

Kod četvrtoga pitanja najprije profesor/-ica sluša promišljanja učenika, a zatim razvija razgovor na sljedeći način:

„Kada nas u životu pogodi neka teška situacija i kada se osjećamo kao da je jedan dio nas zbog toga mrtav (jer tu nije riječ samo o Euridikinoj smrti, već i o vrlo teškome stanju Orfeja nakon svih tih događaja, jer je jedan dio njega, možemo reći, *umro* nakon što je shvatio da Euridike više nema), ipak ima nade jer nas priča podsjeća da smrt nije kraj: Euridike nema, ali ljubav ostaje. Upravo iz te boli koja se pojavila rodilo se nešto novo i puno života za Orfeja. Orfej je zbog svoje umjetnosti proglašen bogom pjesništva. Ako sami sebi pružimo priliku, svaka promjena može donijeti nove prekrasne životne prilike, nove osjećaje, snagu za kreativnost i stvaranje.”

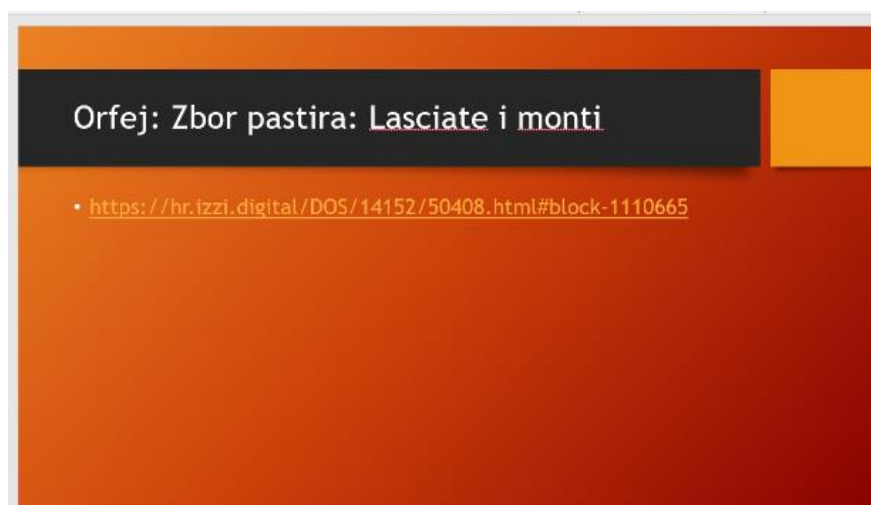

Slijedi slušanje ulomka opere *Orfej: uvertira*, a učenici rješavaju zadatke na radnome listu (*Prilog 2*).

Primjer slušamo dva puta. Učenici odgovore izlažu pred razredom.

<https://youtu.be/6yeeGBDH-Wo>

0:00 – 1:40 min

Slijedi slušanje *Zbora pastira* iz 1. čina.

Profesor/-ica najprije zajedno s učenicima čita pitanja, a zatim učenici slušaju u cijelosti znajući na što trebaju obratiti pažnju. Nakon prvoga

Kakav je ugođaj uvertire? Tko su izvođači? Koja skupina instrumenata najviše dolazi do izražaja?

slušanja učenici odgovaraju na pitanja, a ako je potrebno, primjer mogu poslušati više puta.

<https://www.youtube.com/watch?v=sfKbFWjysfo>

0:00 – 0:53 min

Kod pitanja o strukturi ulomka neka učenici podignu ruke kada čuju da se nešto mijenja.

Zadatak na poveznici je koncipiran tako da treba odabrati što je od ponuđenih odgovora točno ili pak nadopuniti.

Koji opis sadržaja ulomka odgovara glazbenim i vizualnim obilježjima ulomka: ples i pjesma ili neutješna pogrebna povorka?

Tko želi pročitati prijevod?

Koja vrsta zbora nastupa u ulomku?

Koju strukturu prepoznajete u ulomku?

Kakav je odnos tempa u pojedinim dijelovima ulomka?

U ulomku se izmjenjuju polifoni i homofoni slog. Kojim redoslijedom?

U Monteverdijevoj operi Orfeja pjeva (koji glas).

Vokalni solist pjeva uz pratnju (kojih instrumenata).

Takav stil pjevanja zove se (monodija ili monofonija).

Melodija je (velikoga ili maloga melodijskog opsega) i bliska je .

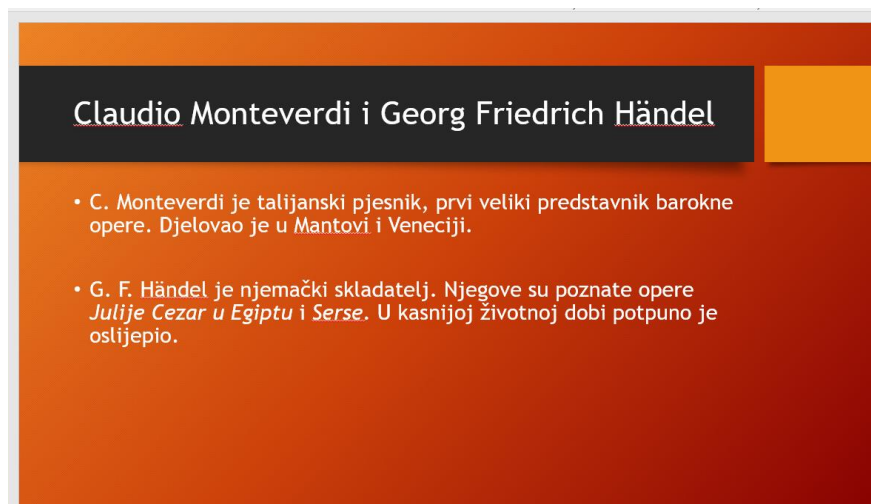
(recitativnom ili koloraturnom) načinu izvođenja.

Slijedi slušanje arije – tužaljke iz 2. čina uz rješavanje pitanja na radnome listu (*Prilog 3*).

<https://hr.izzi.digital/DOS/14152/50408.html#block-1110665>

0:00 – 2:06 min

Prije slušanja profesor/-ica čita pitanja i ponuđene odgovore, tako da učenici znaju na što posebno trebaju obratiti pažnju tijekom slušanja. Primjer se sluša dva puta.

Claudio Monteverdi i Georg Friedrich Händel

- C. Monteverdi je talijanski pjesnik, prvi veliki predstavnik barokne opere. Djelovao je u Mantovi i Veneciji.
- G. F. Händel je njemački skladatelj. Njegove su poznate opere *Julije Cezar u Egiptu* i *Serse*. U kasnijoj životnoj dobi potpuno je oslijepio.

Kratko o Monteverdiju:

„Već kao 15-godišnjak Claudio Monteverdi je objavio prvu zbirku vlastitih skladbi *Svete pjesmice*. Prva zaposlenja našao je kao svirač viole u Veroni, Milanu i Mantovi. Claudio Monteverdi prvi je operni skladatelj čiji opus spaja renesansu i barok. Osim opera, Monteverdi je skladao i madrigale. Vršio je službu *maestra di cappella* na dvoru u Mantovi. Premda nadaleko poznat kao vodeći skladatelj, u Mantovi nije dobivao zasluženo poštovanje ni plaću. „Nikada nisam bio više ponižen nego kad sam trebao od rizničara moliti da mi da što mi pripada”, pisao je. Bolje dane pamti kada odlazi u Veneciju u crkvu sv. Marka na mjesto ravnatelja crkvene glazbe. Tamo je ostao punih 30 godina. Podjednako je bio uspješan u skladanju djela polifone strukture i onih u novome monodijskom stilu. Prvi je veliki predstavnik opere u njezinoj povijesti. Skladao je desetak opera koje su većinom izgubljene.”

Učenici na radnim listovima čitaju sadržaj opere (*Prilog 4*).

Nakon što su učenici pročitali, profesor/i-ca kratko usmeno predstavlja radnju.

„Radnja se odvija u vrijeme 1. križarskog rata. S jedne je strane križarska vojska, a s druge strane vojska Jeruzalema koji kršćani žele osvojiti. Na kršćanskoj su strani vitez Rinaldo i njegova odabranica Almirena, a na strani Jeruzalema zla čarobnica Armida. Armida otme Almirenu, ali je nakraju Rinaldo uspijeva osloboditi te pobjeđuje u ratu i osvaja Jeruzalem. Nakraju Armida prihvaća kršćanstvo, a Rinaldo oslobađa svoje neprijatelje.”

Sada kada znate radnju opere, probajte zaključiti kako se zove solistički lik u operi kojega smo slušali. Komu pjeva? Kakav je ugođaj ulomka iz opere? Kako se zove instrument koji solist drži u ruci? Tko su nimfe?

Opera *Rinaldo* - arija Almirane: *Lascia ch'io pianga*

• <https://hr.izzi.digital/DOS/14152/14171.html>

• *Rinaldo* – priča o vitezu Rinaldu i njegovoj odabranici Almirani. Radnja se zbiva za vrijeme napada kršćana na Jeruzalem.

Započinjemo s upoznavanjem Händelove opere *Rinaldo*.

„G. F. Händel napisao je operu *Rinaldo* u 3 čina, a autor libreta je Giacomo Rossi. Zanimljiva anegdota iz jedne scene u kazalištu plijenila je pažnju publike. Naime, dok je Almirana lutala svojim prekrasnim vrtom pred kraj 1. čina, puštene su stotine pravih vrabaca da bi povećali efekt. Dok su neki bez sumnje bili očarani tim zapanjujućim efektom, jedan od tadašnjih novinara bio je zabrinut zbog živih ptica koje lepršaju pozornicom. Strahovalo se da ih se kazalište nikad neće riješiti jer ih je bilo previše i da bi u drugim predstavama mogle ući u pogrešnim i neprikladnim scenama.”

Slušamo ariju Almirane iz 2. čina *Lascia ch'io pianga*, uz prethodno postavljena pitanja (*Prilog 5*).

<https://youtu.be/KxnBjAaJWCc>

0:00 – 1:24 min

Kratko o Händelu.

Učenici gledajući videosnimku odgovaraju na pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=FP6hKHc364&list=PLrGufkg-yQtFDi2l6tNwi0g96FngR7SNo&index=10>

0:00 – 2:00 min

Barokna opera

- Claudio Monteverdi: opera *Orfej* – uvertira, *Zbor pastira* iz 1. čina i arija Orfeja *Tu sei morta* iz 2. čina
- *Orfej* – priča o iznenadnoj smrti Euridike te Orfejevoj boli zbog gubitka voljene osobe
- George Fridrich Händel: opera *Rinaldo* – arija Almirane *Lascia ch'io pianga*
- *Rinaldo* – priča o vitezu Rinaldu i njegovoj odabranici Almirani. Radnja se zbiva za vrijeme napada kršćana na Jeruzalem.

Tko je izvođač? Kakav je ugođaj? O čemu govori arija? Kakav je glazbeni slog?

Je li Händelova obitelj podržala skladatelja u bavljenju s glazbom? Što je Händel studirao prije glazbe? Koja su neka od njegovih najpoznatijih djela? Od čega je bolovao i kakve su bile posljedice?

ZAVRŠNI DIO	
Opis završnoga dijela	Pitanja/upute
 <p>Završno ponavljanje o operi uključuje zajedničko rješavanje zadatka na poveznici. Nakon što zajedno povežemo sve parove, učenici rješavaju zadatke na radnome listiću. Ako to ne stignu napraviti na satu, moraju dovršiti za domaću zadaću.</p> <p>https://learningapps.org/7155931</p>	<p><i>Kako se zove Monteverdijeva opera? Koje smo ulomke slušali? Što grčka mitologija predstavlja baroknim skladateljima? O čemu govori opera Rinaldo? Što znaš o Händelu? O čemu govori opera Orfej? Što znaš o Monteverdiju?</i></p>

Plan ploče

Barokna opera

Claudio Monteverdi: Orfej - uvertira, Zbor pastira iz 1. čina i arija Orfeja Tu sei morta iz 2. čina

Orfej - priča o iznenadnoj smrti Euridike te Orfejevoj boli zbog gubitka voljene osobe

George Fridrich Händel: Rinaldo - arija Almirene Lascia ch'io pianga

Rinaldo - priča o vitezu Rinaldu i njegovoj odabranici Almireni. Radnja se zbiva za vrijeme napada kršćana na Jeruzalem.

Prilozi

Slušni primjeri		
Red. br.	Poveznica snimke / naziv CD-a i broj snimke	Minutaža
1.	H. Purcel: <i>Didona i Eneja</i> , recitativ Didone iz 3. čina https://hr.izzi.digital/DOS/16651/30263.html	0:00 – 0:58 min
2.	Igra s platforme <i>Kahoot</i> https://play.kahoot.it/v2/?quizId=0a919c10-c177-463c-9864-5b55d7104368	5 min
3.	Sadržaj opere <i>Orfej</i> https://hr.izzi.digital/DOS/14152/50408.html	0:00 – 4:41 min
4.	C. Monteverdi: <i>Orfej</i> , uvertira https://youtu.be/6yeeGBDH-Wo	0:00 – 1:40 min
5.	C. Monteverdi: <i>Orfej, Zbor pastira</i> iz 1. čina https://hr.izzi.digital/DOS/16651/30263.html	0:00 – 0:53 min
6.	C. Monteverdi: <i>Orfej</i> , arija tužaljka iz 2. čina https://hr.izzi.digital/DOS/14152/50408.html#block-1110665	0:00 – 2:06 min
7.	G. F. Händel: opera <i>Rinaldo</i> , arija Almirane https://youtu.be/KxnBjAaJWCc	0:00 – 1:24 min
8.	O Händelu https://www.youtube.com/watch?v=FP6hKHc364&list=PLrGufkg-yQtFDi2I6tNwi0g96FngR7SNo&index=10	2:00 min
9.	Igra za kraj – ponavljanje https://learningapps.org/7155931	5 min

Ostali prilozi (fotografije, notni zapisi, nastavni materijali i sl.)

Prilog 1. Pitanja za slušanje djela H. Purcella *Didona i Enej*, recitativ Didone iz 3. čina

Slušanje opere H. Purcella *Didona i Enej*, recitativ Didone iz 3. čina

1. Odredite tko prati solisticu u recitativu.

2. Opišite melodijsko kretanje vokalne dionice u recitativu. Povežite ga sa sadržajem.

3. Pročitajmo zajedno prijevod.

Tvoju ruku, Belinda, tama me zaklanja, / Daj mi da se odmorim na tvojim grudima; / Ostala bih, ali smrt me obuzima, smrt je sada dobrodošao gost.

Prilog 2. Pitanja za slušanje djela C. Monteverdija *Orfej* – uvertira

Slušanje opere *Orfej – uvertira*

1. Kakav je ugođaj uvertire?

2. Tko su izvođači?

3. Koja skupina instrumenata najviše dolazi do izražaja?

Prilog 3. Pitanja za slušanje djela C. Monteverdija *Orfej – arije Tu sei morta*

Slušanje opere *Orfej – arije Tu sei morta*

1. Kako se zove solistički lik u operi kojega smo slušali?

2. Komu pjeva?

3. Kakav je ugođaj ulomka iz opere?

4. Kako se zove instrument koji solist drži u ruci?

5. Tko su nimfe?

Prilog 4. Sadržaj opere *Rinaldo* G. F. Händela

Sadržaj opere *Rinaldo*

ČIN 1.

Radnja započinje napadom križarske vojske na Jeruzalem. S **Goffredom**, koji je vođa križarske vojske, njegov su brat **Eustazio**, kći **Almirena** i vitez **Rinaldo**. **Rinaldo** izjavljuje ljubav **Almireni**, a njezin otac **Goffredo** potvrđuje da će ona biti **Rinaldova** mladenka kad padne Jeruzalem. Vjesnik najavljuje dolazak **Argantea**, vođe vojske Jeruzalema. **Eustazio**, **Goffredov** brat, pretpostavlja da se kralj boji poraza, a to se čini potvrđenim kad **Argante** zatraži trodnevno primirje na koje **Goffredo** ljubazno pristaje. Nakon što **Goffredo** ode, **Argante** razmišlja o svojoj ljubavi prema **Armidi**, moćnoj čarobnici, kraljici Damaska, te razmatra kako bi mu ona mogla pomoći u ratu protiv kršćana.

U trenutku ljubavnoga zanosa **Rinalda** i **Almirene** pojavljuje se **Armida** koja istrgne **Almirenu** iz **Rinaldova** zagrljaja. **Rinaldo** gubi **Almirenu**. Dolaze **Goffredo** i **Eustazio** te mu predlože da zajedno posjete kršćanskoga mađioničara koji bi mogao spasiti **Almirenu**.

ČIN 2.

U vrtu **Armidine** palače (zle čarobnice) **Almirena** oplakuje svoje zatočeništvo. Pridružuje joj se **Argante** (vođa Jeruzalema) i, obuzet njezinom ljepotom, prizna da je sada voli. Obeća da će kao dokaz svojih osjećaja prkositi **Armidinu** bijesu i **Almireni** osigurati slobodu.

U međuvremenu, **Rinaldo** se suočava s **Armidom**. Dok on zahtijeva da **Almirena** bude puštena na slobodu, **Armida** pokušava zavesti **Rinalda** tako da se preobrazi u **Almirenin** oblik, ali tada nailazi **Argante** koji, vjerujući da je to prava **Almirena**, ponavlja svoja ranija obećanja o ljubavi i slobodi. Brzo obnavljajući vlastiti oblik, **Armida** osuđuje njegovu nevjeru i zavjetuje se na osvetu.

ČIN 3.

U vrtu palače **Armida** se priprema za ubojstvo **Almirene**. **Rinaldo** izvuče mač, stižu **Goffredo** i **Eustazio**. **Armida** nakon posljednjega pokušaja ubojstva **Almirene** nestaje, dok **Rinaldo** udara mačem i savladava **Armidu**. Kršćanske snage zajedno slave svoje otkupljenje te **Goffredo** najavljuje da će napad na Jeruzalem započeti sljedeći dan.

Argante i **Armida** se u opasnosti od zajedničkoga neprijatelja pomire. **Goffredova** vojska napreduje i bitka napokon započinje. Jeruzalem pada pod **Goffredom**. **Rinaldo** i **Almirena** slave svoju ljubav i predstojeći brak. **Armida**, prihvaćajući svoj poraz, lomi štapić koji je izvor njezine zle moći i zajedno s **Arganteom** prihvaća kršćanstvo. **Goffredo** izražava oproštenje pretučenim neprijateljima i oslobađa ih.

Prilog 5. Pitanja za slušanje djela G. F. Händela *Rinaldo*, arije Almirene – *Lascia ch'io pianga*

Slušanje arije Almirene iz 2. čina opere *Rinaldo* – *Lascia ch'io pianga*

1. Tko je izvođač?

_____ .

2. Kakav je ugođaj?

_____ .

3. O čemu govori arija?

_____ .

4. Kakav je glazbeni slog?

_____ .

Popis korištene literature

Medenica, N. (2021). *Glazbena umjetnost 2*. Školska knjiga. Zagreb.

<https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c>

Perak Lovričević, N., iŠčedrov, Lj. i Ambruš-Kiš, R. (2020). *Glazbeni susreti 2*. Profil Klett. Zagreb.

<https://hr.izzi.digital/DOS/14152/48196.html>

Muzička akademija u Puli

Odsjek za glazbenu pedagogiju

PRIPRAVA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOGA SATA

Barokna sonata

(Naslov nastavne jedinice)

Pula, 2022.

Nastavni sat																	
Odgojno-obrazovna ustanova i razred																	
Osnovna škola																	
Razredna nastava			Predmetna nastava					Gimnazija				Osnovna glazbena škola					
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Nastavno područje:			Slušanje i upoznavanje glazbe														
Nastavna cjelina:			Glazbeno-stilsko razdoblje – barok														
Nastavna jedinica:			Barokna sonata														
Cilj obrade nastavne jedinice:							Upoznati se s osnovnim značajkama sonate u baroku										
Korelacija s drugim predmetima/područjima:										Povijest i likovna umjetnost							

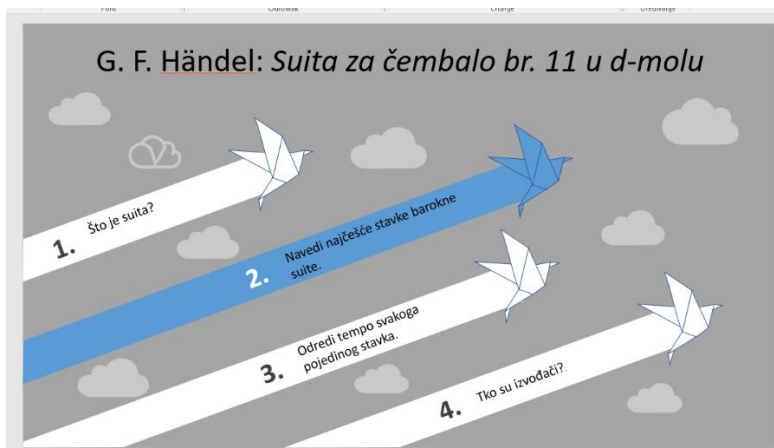
Ishodi učenja	
ZNANJA (činjenična i teorijska) Učenik će:	Naučiti osnovne značajke sonate u baroku
	Navesti karakteristike odslušanih primjera
	Upoznati nova glazbena djela
VJEŠTINE (spoznajne, psihomotoričke, socijalne) Učenik će:	Koristiti analitičke vještine
	Prosuditi o vlastitim auditivnim vještinama
SAMOSTALNOST Učenik će:	Praktično demonstrirati stečena znanja i vještine
	Izraziti svoje mišljenje
	Vrednovati glazbeno djelo
ODGOVORNOST Učenik će:	Iskazati stav o određenome pitanju
	Preuzeti osobnu odgovornost za kvalitetu nastavnoga sata
	Prihvatiti različitosti u mišljenju

Razrada nastavnoga sata po etapama

UVODNI DIO

Opis uvodnoga dijela

Započinjemo slušanjem primjera G. F. Händela *Suita za čembalo br. 11 u d-molu* s prethodno postavljenim pitanjima na radnome listu (*Prilog 1*). Učenici tijekom sata prate nastavni sadržaj s kliznica.

<https://www.youtube.com/watch?v=QFtB4WwkdZ8&t=16s>

0:00 – 3:33 min

Tijekom slušanja učenici individualno zapisuju odgovore.

„Dosad smo se upoznali s koncertom i suitom kao instrumentalnim vrstama baroka te nam ostaje još jedna vrsta. Najprije poslušajmo!”

Pitanja/upute

Što je suite?
Navedi najčešće stavke barokne suite.
Odredi tempo svakoga pojedinog stavka.
Tko su izvođači?

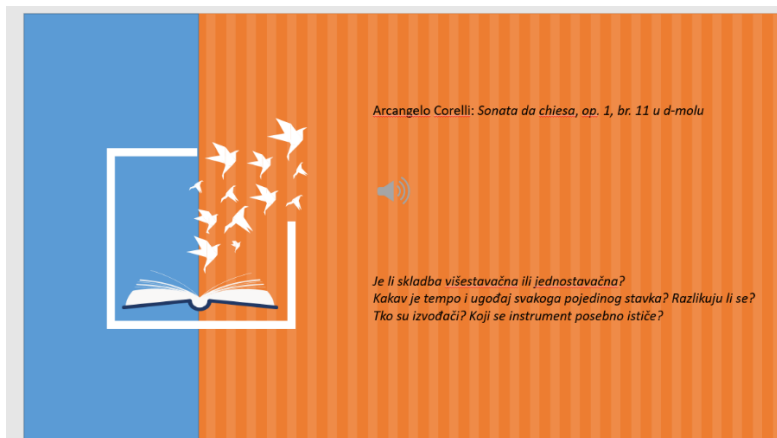
SREDIŠNJI DIO

Opis središnjega dijela

Središnji dio započinjemo slušanjem skladbe Arcangela Corellija *Sonata da chiesa, op. 1, br. 11 u d-molu*, s prethodno postavljenim pitanjima.

Pitanja/upute

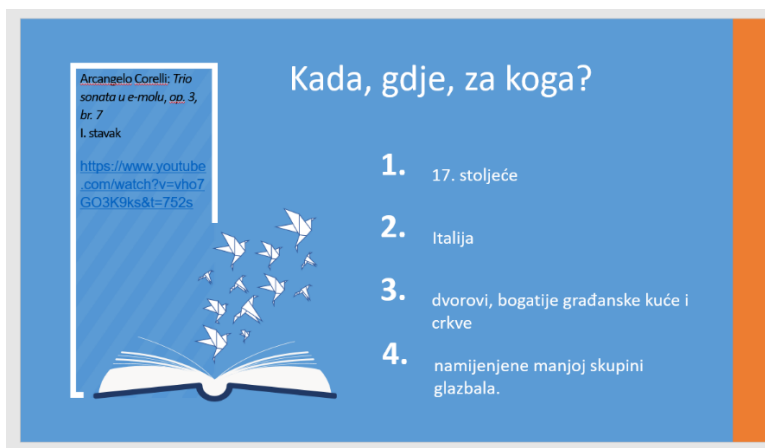
Je li skladba višestavačna ili jednostavačna?
Kakav je tempo i ugođaj svakoga pojedinog stavka?
Razlikuju li se?
Tko su izvođači? Koji se instrument posebno ističe?

<https://www.youtube.com/watch?v=BIQ4Hpjx8Ic>

0:00 – 5:15 min

Nakon zajedničke provjere odgovora učenici zapisuju naziv skladbe i skladatelja u svoje bilježnice.

Prateći prezentaciju, profesor/-ica pojašnjava pojam sonate.

„Nova instrumentalna vrsta baroka koju smo sada slušali i koju ćemo danas obraditi zove se sonata. Ta se vrsta pojavljuje početkom 17. stoljeća u Italiji. Svirale su se na dvorovima u bogatijim građanskim kućama, pa čak i u crkvama. Uglavnom su bile namijenjene manjoj skupini glazbala koju su sačinjavale violine i *basso continuo*. Do sredine 18. stoljeća popularna je tzv. trio sonata. Iako je u nazivu sonate broj tri, izvode je četiri glazbala. Najčešće su to dva gudača glazbala i *basso continuo* (čembalo ili orgulje, koje su bile udvostručene violončelom ili *violom da gamba*). Primjer te vrste sonate poslušajte u sljedećemu slušnom primjeru.”

Slušamo skladbu Arcangela Corellija *Trio sonata u e-molu, op. 3, br. 7, I. stavak* uz pitanja.

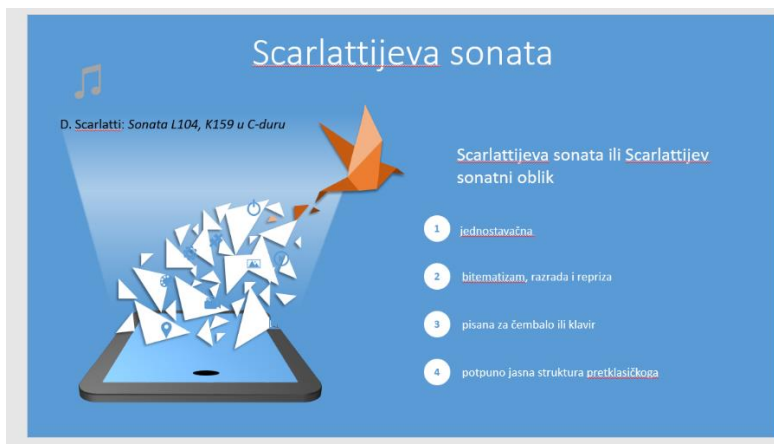
<https://www.youtube.com/watch?v=vho7GO3K9ks&t=752s>

12:30 – 13:15 min

*Za koje je instrumente napisana ta trio sonata?
Koji instrumenti sviraju basso continuo?
Koji je tempo prvoga stavka?*

„Razvile su se dvije glavne vrste sonate, a to su *sonata da chiesa* – crkvena sonata te *sonata da camera* – komorna sonata. Crkvena je sonata ozbiljnijega i svečanijeg ugođaja, ima 4 stavka, a kontrast u nizanju stavaka skladatelji postižu različitim tempima: polagani – brzi – polagani – brzi. Komorne su sonate daleko sličnije baroknoj suiti, imaju veći broj stavaka, a češće su bile izvođene na dvoru zbog izrazito plesnoga ugođaja. Krajem 17. stoljeća ta se dva tipa barokne sonate stapaju te prihvaćaju broj i raspored stavaka crkvene sonate, a utjecaj komorne sonate očit je u plesnome karakteru posljednjih stavaka. Tako se formira struktura barokne sonate.”

Slijedi slušanje Scarlattijeve Sonate L104, K159 u C-duru, uz prethodno postavljena pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=HR-xWf9PyBQ>

0:00 – 2:22 min

Je li skladba višestavačna ili jednostavačna?
 Odredite dinamiku, tempo i ugođaj.
 Na kojemu se instrumentu izvodi?

Domenico Scarlatti

1. Domenico Scarlatti, skladatelj, kapelnik i čembalist
2. Bio je skladatelj, kapelnik i čembalist u Rimu, Lisabonu, Sevilli i na dvoru u Madridu. Skladao je najprije crkvena djela i opere, a oko 1730. usredotočio se na čembalo, stvarajući ponajprije jednostavačne sonate (napisao ih je 555).
3. Često je putovao, najprije s ocem, a zatim samostalno, oduševljavajući svojim umijećem sviranja čembala.

Nakon odlučane Scarlattijeve sonate dolazimo do zaključka da postoji poseban oblik barokne sonate – Scarlattijeva sonata, koja je pisana u samo jednome stavku te nailazimo na bitematizam koji nije svojstven vremenu baroka. Po tome je Scarlattijeva sonata ili Scarlattijev sonatni oblik zanimljiv sam po sebi i nadahnjujući za buduće skladatelje.

O Domenicu Scarlattiju:

„Bio je skladatelj, kapelnik i čembalist u Rimu, Lisabonu, Sevilli i na dvoru u Madridu. Skladao je najprije crkvena djela i opere, a oko 1730. usredotočio se na čembalo, stvarajući ponajprije jednostavačne sonate (napisao ih je 555), stil kojih je utjecao na razvoj klavirske glazbe u 18. stoljeću. Sin je skladatelja Alessandra Scarlattija. U obitelji je dobio prvu glazbenu poduku, a zatim je učio u Veneciji. Često je putovao, najprije s ocem, a zatim samostalno, oduševljavajući svojim umijećem sviranja čembala.”

Zatim učenici slušajući videosnimku o Scarlattiju odgovaraju na pitanja.

https://www.youtube.com/watch?v=5u3sCInTN_w

0:00 – 2:02 min

Hrvatska i barokne sonate

Koliko stavaka imaju sonate koje smo poslušali?
Kojego su ugodaja i karaktera?
Koje instrumente čuješ?
Koji instrumenti sviraju basso continuo?

Tomaso Cecchini

Karakteristike Cecchinijeve sonate

jedan stavak

u crkvi između dijelova mise

srodna *ricercaru* i *canzoni*

Sonata prima

Sonata ottava

U kojoj je državi rođen D. Scarlatti?

Za koji je instrument napisao velik broj sonata?

Tko je njegov prvi učitelj glazbe?

Gdje je obavljao svoju prvu veliku službu?

Kada je i u kojoj državi umro?

„Po uzoru na Scarlattija skladao je i talijansko-hrvatski skladatelj Tomaso Checchini koji je živio od 1580. do 1644. i dao je snažan doprinos razvoju ranobarokne glazbe u Hrvatskoj. Djelovao je u Splitu i Hvaru. Između ostaloga, skladao je i sonate za jedno ili dva glazbala uz *basso continuo*. Poslušajte dvije njegove sonate u sljedećim videoprimjerima te slušajući odgovorite na pitanja.”

Tomaso Checchini: *Sonata prima*

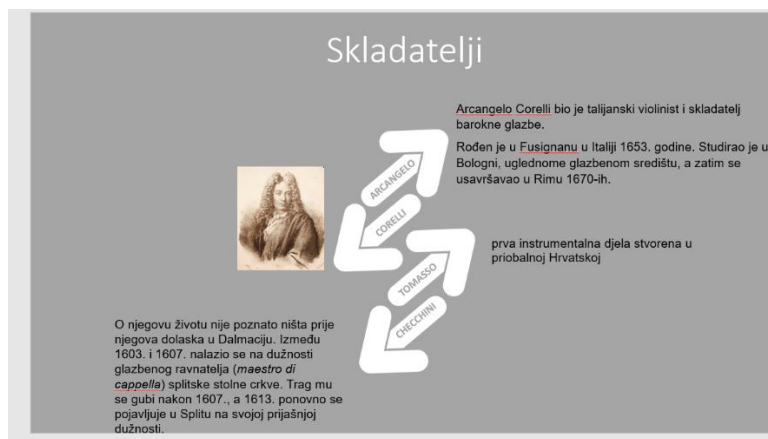
<https://www.youtube.com/watch?v=pRf89IWf5zQ&t=106s>

0:00 – 3:54 min

Tomaso Checchini: *Sonata ottava*

<https://www.youtube.com/watch?v=UujZswOqD8g&t=166s>

0:00 – 3:10 min

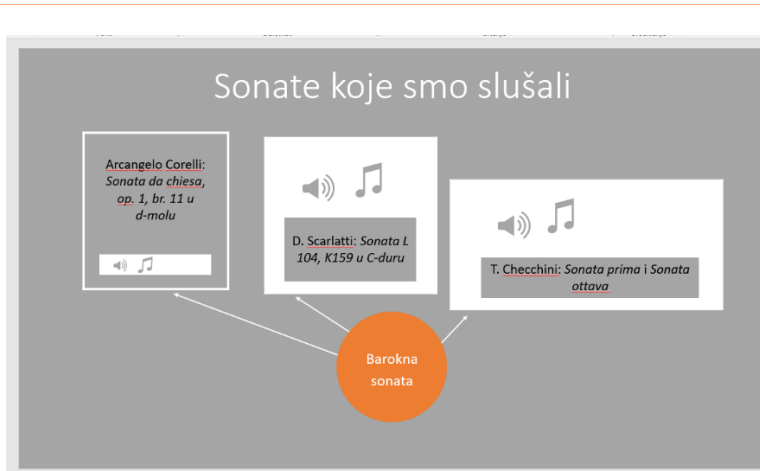

O skladateljima:

„Arcangelo Corelli bio je talijanski violinist i skladatelj barokne glazbe koji je izvršio velik utjecaj na svoje suvremenike i na sljedeću generaciju skladatelja. Malo se zna o njegovu ranom životu. Rođen je u Fusignanu u Italiji 1653. godine. Studirao je u Bologni, uglednome glazbenom središtu, a zatim se usavršavao u Rimu 1670-ih.

Na mjesto rođenja Tomasa Checchinija upućuje jedino pridjev *Veronese* koji je Checchini dodavao svojem imenu u naslovima svojih tiskanih djela. O njegovu životu nije poznato ništa do njegova dolaska u Dalmaciju. Između 1603. i 1607. nalazio se na dužnosti glazbenoga ravnatelja (*maestro di cappella*) splitske stolne crkve. U prosincu 1614. napušta Split i prihvaća službu privremenoga glazbenog ravnatelja stolne crkve u Hvaru, a sredinom 1615. postaje stalni službenik na tome položaju. Njegov je opus nadasve vrijedan i zanimljiv po tome što ga je skladao na našem tlu i što osim crkvenih djela sadržava veći broj svjetovnih vokalnih te instrumentalnih djela. Checchinijeve duhovne monodijske skladbe *Canti spirituali*, op. 3 ubrajaju se među najranije zbirke duhovne monodije uopće, a instrumentalne sonate objavljene u zbirci *Cinque messe a due voci*, op. 23 vjerojatno su prva instrumentalna djela stvorena u priobalnoj Hrvatskoj.”

*Koliko stavaka imaju sonate koje smo poslušali?
Kojega su ugođaja i karaktera?
Koje instrumente čuješ?
Koji instrumenti sviraju basso continuo?*

Profesor/-ica napominje da sve skladbe i skladatelje zapišu u bilježnice.

ZAVRŠNI DIO

Opis završnog dijela

Pitanja/upute

Za kraj ponavljamo obrađeni sadržaj pomoću pitanja na poveznici.

<https://play.kahoot.it/v2/gameover?quizId=31e75fa2-fe56-4992-967f-f4c744a7d7c6>

Pitanja u igri (pitanja su različitoga tipa; točno – netočno; odaberi od ponuđenoga; nadopuni).

Što je suite? Zašto sonata da chiesa svojim plesnim stavcima podsjeća na baroknu suitu? Koliko instrumenta sudjeluje u trio sonati? Koji je skladatelj snažno doprinio razvoju hrvatske ranobarokne glazbe? Poslušajte primjer i odredite skladatelja.

Učenici za domaću zadaću moraju riješiti sljedeća pitanja.

Pitanja za ponavljanje

- Koliko instrumenata izvodi trio sonatu?
- Što znaš o Domenicu Scarlattiju?
- Ima li razlike u baroknoj sonati i mnogo poznatijoj kasnijoj sonati iz razdoblja bečke klasike?
- Po čemu je specifična Scarlattijeva sonata? Navedi jedan primjer barokne sonate.

Koliko instrumenata izvodi trio sonatu? Što znaš o Domenicu Scarlattiju? Ima li razlike u baroknoj sonati i mnogo poznatijoj kasnijoj sonati iz razdoblja bečke klasike? Po čemu je specifična Scarlattijeva sonata? Navedi jedan primjer barokne sonate.

Plan ploče

Barokna sonata

Arcangelo Corelli: Sonata da chiesa, op. 1, br. 11 u d-molu

Arcangelo Corelli: Trio sonata u e-molu, op. 3, br. 7, prvi stavak

D. Scarlatti: Sonata L104, K159 u C-duru

Tomaso Checchini: Sonata prima i Sonata ottava

– sonata: nova instrumentalna vrsta, pojavljuje se u 17. st.

– vrste: sonata da chiesa – crkvena sonata i sonata da camera – komorna sonata

– trio sonata – izvode je četiri glazbala

– Scarlattijeva sonata – jedan stavak, bitematizam

Prilozi

Slušni primjeri		
Red. br.	Poveznica snimke / naziv CD-a i broj snimke	Minutaža
1.	G. F. Händel: <i>Suita za čembalo br. 11 u d-molu</i> https://www.youtube.com/watch?v=QFtB4WwkdZ8&t=16s	0:00 – 3:33 min
2.	Arcangelo Corelli: <i>Sonata da chiesa, op. 1, br. 11 u d-molu</i> https://www.youtube.com/watch?v=BIQ4Hpjx8Ic	0:00 – 5:15 min
3.	Arcangelo Corelli: <i>Trio sonata u e-molu, op. 3, br. 7, prvi stavak</i> https://www.youtube.com/watch?v=vho7GO3K9ks&t=752s	12:30 – 13:15 min
4.	D. Scarlatti: <i>Sonata L104, K159 u C-duru</i> https://www.youtube.com/watch?v=HR-xWf9PyBQ	0:00 – 2:22 min
5.	Videosnimka o D. Scarlattiju https://www.youtube.com/watch?v=5u3sClnTN	0:00 – 2:02 min
6.	Tomaso Checchini: <i>Sonata prima</i> https://www.youtube.com/watch?v=pRf89IWf5zQ&t=106s	0:00 – 3:54 min
7.	Tomaso Checchini: <i>Sonata ottava</i> https://www.youtube.com/watch?v=UujZswOqD8g&t=166s	0:00 – 3:10 min

Ostali prilozi (fotografije, notni zapisi, nastavni materijali i sl.)

Prilog 1. Radni list

Što je suita?

Navedi najčešće stavke barokne suite.

Odredi tempo svakoga pojedinog stavka.

Tko su izvođači?

Igra s platforme *Kahoot* za ponavljanje u završnome dijelu

<https://play.kahoot.it/v2/gameover?quizId=31e75fa2-fe56-4992-967f-f4c744a7d7c6>

Popis korištene literature

<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3435> (posjećeno 30. 8. 2022.)

Medenica, N. (2021). *Glazbena umjetnost 2*. Školska knjiga. Zagreb.

<https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c>

Perak Lovričević, N., Ščedrov, Lj. i Ambruš-Kiš, R. (2020). *Glazbeni susreti 2*. Profil Klett. Zagreb.

<https://hr.izzi.digital/DOS/14152/48196.html>

Muzička akademija u Puli

Odsjek za glazbenu pedagogiju

PRIPRAVA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOGA SATA

Opća obilježja barokne glazbe

(Naslov nastavne jedinice)

Pula, 2022.

Nastavni sat																	
Odgojno-obrazovna ustanova i razred																	
Osnovna škola																	
Razredna nastava			Predmetna nastava					Gimnazija				Osnovna glazbena škola					
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Nastavno područje:			Slušanje i upoznavanje glazbe														
Nastavna cjelina:			Glazbeno-stilsko razdoblje – barok														
Nastavna jedinica:			Opća obilježja barokne glazbe														
Cilj obrade nastavne jedinice:							Upoznati se s najbitnijim značajkama barokne glazbe										
Korelacija s drugim predmetima/područjima:										Povijest, hrvatski jezik i književnost te likovna umjetnost							

Ishodi učenja	
ZNANJA (činjenična i teorijska) Učenik će:	Slušno prepoznati i raščlaniti obilježja glazbeno-stilskoga razdoblja baroka
	Analizirati glazbeni primjer
	Primijeniti naučeno i povezati s prethodno usvojenim gradivom
VJEŠTINE (spoznajne, psihomotoričke, socijalne) Učenik će:	Prosuditi o vlastitim auditivnim vještinama
	Koristiti analitičke vještine
SAMOSTALNOST Učenik će:	Procijeniti razinu vlastitoga znanja
	Napraviti sintezu naučenoga
	Izraziti svoje mišljenje
ODGOVORNOST Učenik će:	Obavljati svoje dužnosti na satu
	Preuzeti osobnu odgovornost prilikom odgovaranja na pitanja
	Izabrati stav o određenome pitanju

Razrada nastavnoga sata po etapama

UVODNI DIO

Opis uvodnoga dijela	Pitanja/upute
<p>Učenici će poslušati djela <i>Super flumina Babilonis</i> Orlanda di Lassa i <i>Brandenburški koncert br. 4</i> J. S. Bacha.</p> <p>https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=gGErTN6OEFQ</p> <p>0:00 – 0:30 min</p> <p>https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Wi9tDgPNHMU</p> <p>0:00 – 0:30 min</p> <p>Učenici slušajući kratki dio svake skladbe odgovaraju na pitanja.</p> <p>„Sada kada smo se prisjetili baroka kao glazbenoga stila, možemo se detaljnije upoznati s konkretnim značajkama barokne glazbe: koje su, što predstavljaju i kako su se koristile u glazbi.”</p>	<p><i>Navedi barem tri karakteristike po kojima se ta dva primjera razlikuju. Kakav je ugođaj prve, a kakav je ugođaj druge skladbe?</i></p> <p><i>Navedi kojemu stilskom razdoblju pripada skladba Orlanda di Lassa, a kojemu skladba J. S. Bacha.</i></p> <p><i>Koje stoljeće obuhvaća glazbeni barok? Iz koje zemlje dolazi naziv barok? Koja je najizraženija karakteristika baroka?</i></p>

SREDIŠNJI DIO

Opis središnjega dijela	Pitanja/upute
<p>Rad započinje prezentacijom s poveznice.</p> <p>https://prezi.com/view/5kUXEzA59JUjRAjtlHir/</p>	

„Razdoblje barokne glazbe proteže se između 1600. i 1750. godine. Kada govorimo o izvođačkim sastavima, u baroku se prvi put pojavljuje instrumentalna glazba koja postaje novo izazovno stvaralačko područje. Uočavaju se specifičnosti pojedinih glazbala, njihova pokretljivost i zvučnost. Dok je u renesansi zbarsko pjevanje bilo bez pratnje, u baroku pak, tehničkim razvojem i usavršavanjem gradnje glazbala, u središte zanimanja dolaze instrumenti. Zbog toga će vokalna glazba otada nadalje uvijek imati i instrumentalnu pratnju. Takva se glazba naziva vokalno-instrumentalna.

Jedno je od najbitnijih obilježja barokne glazbe upotreba suprotnosti, npr. trenutačno izmjenjivanje *piana* i *forte*a, što se naziva *plošna* dinamika. Kontrastna dinamika mogla se postići i naizmjeničnim nastupima manje i veće skupine izvođača: *solo* – *tutti*. Jednako su se tako koristile i nagle promjene u tempu.”

Slušamo primjer J. S. Bacha *Toccat i fuga u F-duru, BWV 540 na orguljama* da bi se učenici pobliže upoznali s jednim od najpoznatijih baroknih instrumenata – orguljama i čuli upotrebu suprotnosti u tempu i dinamici.

Učenici nakon prvoga slušanja odgovaraju na pitanja.

<https://www.youtube.com/watch?v=l-ummko047l>

0:00 – 1:45 min

Nakon toga profesor/-ica svira primjer koji je na prezentaciji.

Koji instrument prepoznajete na snimci? Što znači plošna dinamika i kako je ona postignuta u primjeru koji smo poslušali?

Zatim objašnjava: „Jedan od temeljnih principa skladanja, odnosno sviranja u baroku bio je *basso continuo*. To je naziv za vještinu koju je svaki dobar glazbenik morao izvježbati ako se želio ozbiljno baviti glazbom. Pogledajte na prezentaciji: zapisane su jednostavne note ispod kojih su brojevi. Ti brojevi označavaju kojim akordima treba upotpuniti napisane note.”

Profesor/-ica još jednom svira samo note koje su zapisane, a zatim svira zajedno sa šiframa ispod nota da bi učenici čuli razliku.

„Izvodila su ga trzaća i gudaća glazbala te glazbala s tipkama solistički ili u ansamblu zajedno sa solističkim glazbalima ili glasovima.”

Koristimo udžbenik *Glazbena umjetnost 2* (Medenica, N. (2021). *Glazbena umjetnost 2*. Školska knjiga. Zagreb), str. 16–17 (*Prilog 1*). Slijedi razgovor.

<https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c>

Odgovorite na pitanja!

Provjeravajući odgovore učenika, prate se priložene kliznice na prezentaciji.

„Nove potrebe rađaju i nova sredstva, a jedno je od najvažnijih pojava monodije uz pratnju, odnosno jednoglasnoga pjevanja uz instrumentalnu pratnju.”

Slijedi slušni primjer monodije.

Slušamo dio iz opere *Orfej – Rosa del ciel*.

<https://www.youtube.com/watch?v=wni1GVRIMtc>

0:00 – 1:00 min

Što podrazumijevamo pod pojmom monotematičnost? Objasnite pojam teme u glazbi. Kako je prepoznamo? Opišite melodiju u baroku. Što je sekvenca? Objasnite svojim riječima što je motoričnost i kako nastaje.

„Dok su u renesansi bili uvelike zastupljeni stari načini, u baroku se učvršćuje sistem dur – mol. Naglasak se stavlja na vertikalnu koncepciju vođenja dionica, a razvija se polifonija.

Gudača su glazbala imala najvažniji napredak u tehnici gradnje u razdoblju baroka. Najpoznatiji graditelji bili su Talijani: Stradivari, Amati i Guarneri. Poslušajmo zajedno kako zvuči jedna od violina poznatoga graditelja Guarnerija.”

Slijedi slušni primjer s prezentacije, koncert na violini Giuseppea Guarnerija u Cremoni.

<https://www.youtube.com/watch?v=hA7grJ3lfKk&t=1s>

0:00 – 0:33 min

„Nastaju prve važnije vrste instrumentalne glazbe: koncert, suita i sonata, te tri nove vokalno-instrumentalne vrste: opera, oratorij i kantata. U vokalno-instrumentalnim djelima nerijetko su dionice bile napisane za kastrate ili kontratenore jer u ono vrijeme žene nisu smjele nastupati.”

Da bismo čuli kako zvuči dio barokne opere te muški kontratenor, slušamo ulomak *Ombra mai fù* iz opere *Serse* G. F. Händela s popratnim zadatcima.

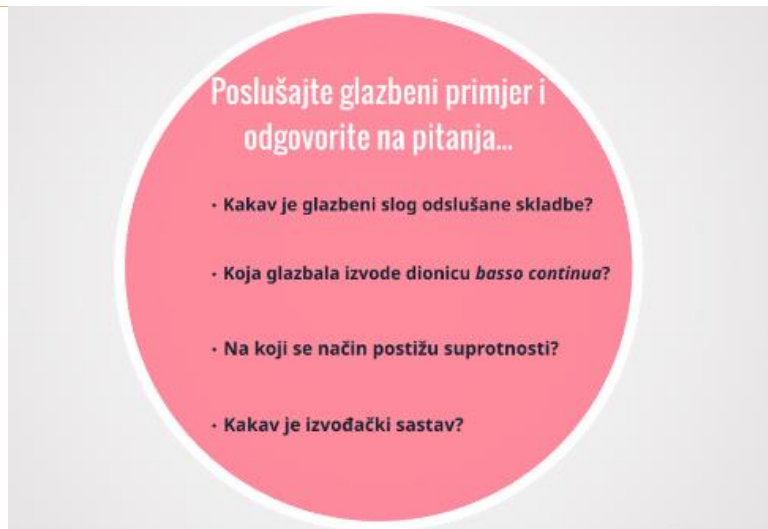
<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=N7XH-58eB8c>

0 – 3:33 min

S prezentacije slušamo *Brandenburški koncert br. 4* J. S. Bacha, a učenici odgovaraju na pitanja koja su postavljena u prezentaciji.

Koja vrsta glasa pjeva ariju opere Serse? Tko su izvođači? Kakav je ugođaj? Djeluje li na tvoje raspoloženje?

Kakav je glazbeni slog odslušane skladbe? Koja glazbala izvode dionicu basso continuo? Na koji se način postižu suprotnosti? Kakav je izvođački sastav?

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Wi9tDgPNHMU>

0:00 – 0:53 min

Kao zanimljivost na kraju sata profesor/-ica spominje i neke od poznatijih baroknih skladatelja: J. S. Bacha, G. F. Händela, C. Monteverdija, A. Vivaldija, a u Hrvatskoj je važno spomenuti Vinka Jelića i Ivana Lukačića.

Dodatno pitanje:
Kakav je zvuk baroknoga orkestra? Opišite ga svojim riječima.

ZAVRŠNI DIO

Opis završnoga dijela

Pitanja/upute

Nakon završenoga glazbenog zadatka iz prezentacije zajedno rješavamo križaljku na poveznici.

<https://learningapps.org/7155676>

Za domaću zadaću učenici odgovaraju na pitanja.

Koja su obilježja glazbenoga baroka?
Čime se barokna glazba razlikuje od renesansne glazbe?

	<p><i>Kako je glazbom moguće iskazati suprotnosti? Što je generalbas? Što utječe na nagli razvoj novih glazbenih vrsta? Kako dijelimo barokne glazbene vrste? Navedite najvažnije skladatelje baroka.</i></p>
--	---

Plan ploče

Opća obilježja barokne glazbe

- pojava dura i mola
- monodija
- načelo suprotnosti
- nove glazbene vrste
- generalbas
- polifonija
- motoričnost
- kastrati

J. S. Bach: Brandenburški koncert br. 4

C. Monteverdi: opera *Serse, Ombra mai fù*

- u Hrvatskoj: Vinko Jelić i Ivan Lukačić

Prilozi

Slušni primjeri		
Red. br.	Poveznica snimke / naziv CD-a i broj snimke	Minutaža
1.	G. F. Händel: opera <i>Serse, Ombra mai fù</i> https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=N7XH-58eB8c	0:00 – 3:30 min

2.	Orlando di Lasso: <i>Super flumina Babilonis</i> https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=gGErTN6OEFQ	0:00 – 0:30 min
3.	J. S. Bach: <i>Brandenburški koncert br. 4</i> https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Wi9tDgPNHMU	0:00 – 0:53 min
4.	G. F. Händel: <i>Serse, Ombra mai fù</i> https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=N7XH-58eB8c	0:00 – 3:33 min
5.	J. S. Bach: <i>Toccatà i fuga u F-duru, BWV 540</i> https://www.youtube.com/watch?v=l-ummko047I	0:00 – 1:45 min
6.	C. Monteverdi: <i>Orfej, Rosa del ciel</i> https://www.youtube.com/watch?v=wni1GVRIMtc	0:00 – 1:00 min
7.	Giuseppe Guarneri: <i>Koncert na violini</i> https://www.youtube.com/watch?v=hA7grJ3lfKk&t=1s	0:00 – 0:33 min

Ostali priloz (fotografije, notni zapisi, nastavni materijali i sl.)

Prezentacija

<https://prezi.com/view/5kUXEzA59JUjRAjtlHir/?webgl=0>

Prilog 1. Materijali iz udžbenika

sfera
+ - 🔍 + +

Od baroknih oblika koji može biti monotematski, najznačajnija je fuga. Ona uvijek započinje jednoglasno. Slušanjem pokušajte pratiti temu.

Johann Sebastian Bach: *Dobro ugodeni klavir I. (Das Wohltemperierte Clavier I.), Fuga u C-duru*

Claudio Monteverdi: *Orfej, II. čin, arija Ti si mrtva (Tu se' morta)*

Kakav je izvodački sastav odslušanog primjera? Koji glas izvodi vokalnu dionicu i kako biste opisali melodiju koju izvodi? Kakav je glazbeni slog?

Melodija se slobodno razvija, proširuje joj se opseg i ona nerijetko obiluje ukrasima. Često se upotrebljavaju sekvence. To znači da se ponavlja motiv ili veća cjelina (melodija) na nižemu ili višem stupnju od onoga na kojem se prvi put pojavila. U razdoblju baroka prvi se put pojavljuje tema, koja postaje glavni pokretač određenoga glazbenog djela. Budući da se najčešće obrađuje samo jedna tema, barokni je stavak **monotematičan**.

Zbog takvih obilježja melodije i **jasno izražene mjere** dobiva se dojam dinamičnosti i ravnomjernog pulsiranja glazbe. To ravnomjerno pulsiranje glazbe, još više naglašeno *basso continuo*, razlog je **motoričnosti** barokne glazbe. Pokatkad se uočava veća zastupljenost **homofonije** u odnosu prema prevladavajućoj **polifoniji**, što proizlazi iz isticanja melodije uz instrumentalnu pratnju; takvo višeglasje solističke vokalne melodije uz instrumentalnu pratnju naziva se **monodija**.

Tijekom baroka gudača se glazbala tehnički usavršavaju i do danas se nisu mijenjale. Najpoznatiji su graditelji gudačkih glazbala iz obitelji Amati, Guarneri i Stradivari. Svi su djelovali u Cremoni u Italiji.

Tijekom baroka intenzivnije se razvijaju glazbala s tipkama, od kojih je najzastupljeniji klavičembalo ili, skraćeno, čembalo. Budući da je najčešće imao ulogu *basso continuo*, nalazi se u sastavu svih baroknih orkestra.

Prvi gravicembalo col piano e forte Bartolomea Cristoforija

U razdoblju ranog baroka talijanski skladatelj Claudio Monteverdi (1567. – 1643.) postavio je **temelje orkestru** smještanjem gudača u središte orkestra. Barokni je orkestar sastavljen od manjeg glazbala (do 40) i *continua*. Temelj orkestra čine gudača glazbala (do 40) i *continua*.

sfera

Kakav je izvodački sastav odslušanog primjera? Koji glas izvodi vokalnú dionicu i kako biste opisali melodiju koju izvodi? Kakav je glazbeni slog?

Kako se naziva znamenita Guarnerijeva violina iz 1735. god. darovana HAZU? Tko ju je darovao?

Georg Friedrich Händel: *Sonata u E-duru, op. 1, br. 15, I. stavak*

Kakav je izvodački sastav koji sudjeluje u izvedbi skladbe? Koje glazbalo izvodi dionicu *basso continuo*?

telji Amati, Guarneri i Stradivari. Svi su djelovali u Cremoni u Italiji.

Tijekom baroka intenzivnije se razvijaju glazbala s tipkama, od kojih je najzastupljeniji klavičembalo ili, skraćeno, čembalo. Budući da je najčešće imao ulogu *basso continuo*, nalazi se u sastavu svih baroknih orkestara. Ton na čembalu nastaje tako da ptičje pero trzne žicu te ton traje dok žica titra. U istu porodicu ubrajaju se virginal i spinet.¹

Početak 18. st. (oko 1709.) Bartolomeo Cristofori (1655. – 1732.) u Firenci je konstruirao novo glazbalo, koje je tehnički bilo savršenije od čembala, a ton se dobivao udaranjem batića o žicu. Nazvan je *gravicembalo col piano e forte*. Po Cristoforijevu izumu počinju se izrađivati glasoviri, koji će postati popularnim glazbalom tek u kasnijim razdobljima.

¹ Spinēt (tal. spina – trn) je glazbalo s tipkama čija je mehanika slična mehanici čembala i virginala. Pojavljuje se potkraj 15. stoljeća i u uporabi je do kraja 18. stoljeća. Uz prenosivi spinet, u uporabi je i spinet na nogama, koji je često bio bogato ornamentiran.

U razdoblju ranog baroka talijanski skladatelj Claudio Monteverdi (1567. – 1643.) postavio je temelje orkestru smještanjem u središte orkestra. Barokni je orkestar sastavljen od manjeg glazbala (do 40) i *continua*. Temeljni orkestra čine gudači glazuhara (najčešće flaute, oboe, trombe, rogov) i udaraljki (tini) nema mnogo.

No, zbog većeg broja izvođača pojavila se potreba za osobom će ravnati izvedbom djela – **dirigentom**. Njegova je uloga uvijekavanje ansambala i glasno udaranje takta dirigentskom palicom. Njome se, pomičući palicu u smjeru gore-dolje, udaralo jer je bila dulja od metra, a katkad i glasnija od same glazbe. način vrh palice vide i izvođači u zadnjem redu kako ne bi za ostalim glazbenicima u tempu.

U baroku se naglo razvija instrumentalna i vokalno-instrumentalna glazba te se usavršavaju mnoge njihove vrste i oblici. Od vokalno-instrumentalnih vrsta javljaju se oratorij i kantata t ra, koja je vokalno-instrumentalno scenska vrsta, a od „naslijeđenih, misa i motet dobivaju nova obilježja. Nove su i mentalne vrste i oblici: *suita, sonata, concerto grosso*, so koncert, fuga.

sfera

om baroka gudača se glazbala tehnički usavršavaju i do danas isu mijenjala. Najpoznatiji su graditelji gudačkih glazbala iz obitelji Amati, Guarneri i Stradivari. Svi su djelovali u Cremoni u Italiji.

om baroka intenzivnije se razvijaju glazbala s tipkama, od kojih najzastupljeniji klavičembalo ili, skraćeno, čembalo. Budući da je ešće imao ulogu *basso continuo*, nalazi se u sastavu svih baroknih orkestara. Ton na čembalu nastaje tako da ptičje pero trzne te ton traje dok žica titra. U istu porodicu ubrajaju se virginal i et.¹

etkom 18. st. (oko 1709.) Bartolomeo Cristofori (1655. – 1732.) renci je konstruirao novo glazbalo, koje je tehnički bilo savršeno od čembala, a ton se dobivao udaranjem batića o žicu. Nazvan je *gravicembalo col piano e forte*. Po Cristoforijevu izumu počinju se izrađivati glasoviri, koji će postati popularnim glazbalom tek u kasnijim razdobljima.

kav je izvodački sastav koji sudjeluje u izvedbi skladbe? koje glazbalo izvodi dionicu *basso continuo*?

¹ Spinēt (tal. spina – trn) je glazbalo s tipkama čija je mehanika slična mehanici čembala i virginala. Pojavljuje se potkraj 15. stoljeća i u uporabi je do kraja 18. stoljeća. Uz prenosivi spinet, u uporabi je i spinet na nogama, koji je često bio bogato ornamentiran.

Prvi gravicembalo col piano e forte Bartolomea Cristoforija

U razdoblju ranog baroka talijanski skladatelj Claudio Monteverdi (1567. – 1643.) postavio je temelje orkestru smještanjem gudača u središte orkestra. Barokni je orkestar sastavljen od manjeg broja glazbala (do 40) i *continua*. Temeljni orkestra čine gudači glazbala, a puhači (najčešće flaute, oboe, trombe, rogov) i udaraljki (timpani) nema mnogo.

No, zbog većeg broja izvođača pojavila se potreba za osobom koja će ravnati izvedbom djela – **dirigentom**. Njegova je uloga bila uvijekavanje ansambala i glasno udaranje takta dirigentskom palicom. Njome se, pomičući palicu u smjeru gore-dolje, udaralo u pod jer je bila dulja od metra, a katkad i glasnija od same glazbe. Na taj način vrh palice vide i izvođači u zadnjem redu kako ne bi zaostajali za ostalim glazbenicima u tempu.

U baroku se naglo razvija instrumentalna i vokalno-instrumentalna glazba te se usavršavaju mnoge njihove vrste i oblici. Od novih vokalno-instrumentalnih vrsta javljaju se oratorij i kantata te opera, koja je vokalno-instrumentalno scenska vrsta, a od „starih“, naslijeđenih, misa i motet dobivaju nova obilježja. Nove su instrumentalne vrste i oblici: *suita, sonata, concerto grosso*, solistički koncert, fuga.

Uz njega se vezuje priča o posljednjem dirigiranju palicom kojom se udaralo u pod – prilikom jednoga koncerta slučajno je, umjesto u pod, palicom udario u vlastito stopalo, ozljeđeno se zakomplicirala i stajala ga života.

Postoji li u renesansi orkestar u današnjem smislu?

Postoje li u razdoblju renesanse samostalne instrumentalne vrste?

Snimke s objašnjenjima

<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/30df1073-428c-4b0a-a414-b5af952db545/>

Zadatak

<https://learningapps.org/7155676>

Popis korištene literature

Medenica, N. (2021). *Glazbena umjetnost 2*. Školska knjiga. Zagreb.

<https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c>

Perak Lovričević, N., Ščedrov, Lj. i Ambruš Kiš, R. (2020). *Glazbeni susreti 2*. Profil Klett. Zagreb.

<https://hr.izzi.digital/DOS/14152/48196.html>

ZAKLJUČAK

U ovome smo radu htjeli pokazati kako se barokna glazba može prikazati i približiti učenicima srednjih škola. Iz svega priloženoga može se zaključiti da je razdoblje barokne glazbe vrlo široko područje učenja. Srednjoškolski udžbenici posjeduju dovoljno kvalitetnih informacija i priloženih slušnih primjera. Izazov je za nastavnika da na odgovarajući i suvremen način učenicima prikaže vrijednost takve glazbe. U tome mu uvelike mogu pomoći odgovarajući slušni primjeri, zanimljivost pri iznošenju podataka o skladateljima, posebice njihovih biografskih podataka, te služenje adekvatnim i suvremenim alatima u nastavi.

SAŽETAK

Barokna glazba u udžbenicima srednjih škola obuhvaća opširan obim informacija i slušnih primjera. U ovome smo diplomskom radu nastojali prikazati nekoliko načina vođenja sata. Poseban je doprinos obradba pet primjera nastavnih jedinica s metodičkim priložima i pet slušnih primjera s glazbenom analizom razumljivom učenicima srednjih škola u nastavi Glazbene umjetnosti.

Ključne riječi: barokna glazba, barokni skladatelji, nastavne metode, slušni primjeri.

SUMMARY

Baroque music in high school textbooks includes a wide range of information and aural examples. In this thesis, we tried to show several ways of conducting the lesson. A special contribution is the processing of five examples of teaching units with methodical contributions and five listening examples with musical analysis comprehensible to secondary school students in the Music Arts class.

Key words: baroque music, baroque composers, teaching methods, listening examples.

LITERATURA

Andreis, J. (1975). *Povijest glazbe*. Liber/Mladost. Zagreb.

Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Domenico-Scarlatti> (posjećeno 19. 9. 2022.).

Classicallexburns. Dostupno na: <https://classicallexburns.com/2018/09/27/george-frideric-handel-ombra-mai-fu-from-serse-the-largo-of-love-3/> (posjećeno 15. 9. 2022.).

Čavlović, I. (2014). *Muzički oblici i stilovi. Analiza muzičkog djela*. Muzička akademija. Sarajevo.

Grupa autora. (1996). *Antonio Vivaldi. Veliki skladatelji i njihova djela 4*. Mozaik knjiga. Zagreb.

Hrvatski biografski leksikon. Leksikografski zavod Miroslava Krleža. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3435> (posjećeno 17. 9. 2022.).

Journal online. Dostupno na: <https://hr.perish.info/2044-opera-orpheus-content-video-interesting-facts-histor.html> (posjećeno 19. 11. 2021.).

Leverić Špoljarić, N. (2015). Orfejev pjev tijekom stoljeća stilskih mijena glazbene umjetnosti. U: V. Balić i D. Radica (ur.), *Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena 4* (str. 291–302). Sveučilište u Splitu, Umjetnička akademija. Split.

Medenica, N. (2021). *Glazbena umjetnost 2, udžbenik glazbene umjetnosti u drugom razredu gimnazije*. Školska knjiga. Zagreb. E-sfera digitalni sadržaj, dostupno na: <https://www.e-sfera.hr/prelistaj-udzbenik/6489e453-dd99-40b2-b416-ae55ce63300c> (posjećeno 13. 12. 2021.).

MusicTales. Dostupno na: <https://musictales.club/article/ombra-mai-fu-handels-best-known-melody-failed-serse-opera> (posjećeno 17. 9. 2022.).

Paslica, C. V. (2005). *Barokna glazba*. Hrvatsko muzikološko društvo. Zagreb.

Perak Lovričević, N., Ščedrov, Lj. i Ambruš-Kiš, R. (2019). *Glazbeni kontakti, udžbenik glazbene umjetnosti za prvi razred srednjih škola s dvogodišnjim programom*. Profil Klett. Zagreb. IZZI digitalni sadržaj, dostupno na: <https://hr.izzi.digital/DOS/2386/48717.html> (posjećeno 13. 12. 2021.).

Perak Lovričević, N., Ščedrov, Lj. i Ambruš-Kiš, R. (2020). *Glazbeni susreti 2, udžbenik glazbene umjetnosti za drugi razred gimnazije*: Profil-Klett. Zagreb. IZZI digitalni sadržaj, dostupno na: <https://hr.izzi.digital/DOS/14152/48196.html> (posjećeno 13. 12. 2021.).

Proleksis enciklopedija. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/37852/> (posjećeno 17. 7. 2022.).

Ščedrov, Lj. i Perak Lovričević, N. (2008). *Glazbeni susreti 2, udžbenik glazbene umjetnosti za drugi razred gimnazije*. Profil. Zagreb.

Ulrich, M. (2006). *Povijest glazbe od baroka do danas*. Golden Marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.

Vidulin-Orbanić, S. i Duraković, L. (2012). *Metodički aspekti obrade muzikoloških sadržaja: mediji u nastavi glazbe*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.

Volim operu. Dostupno na: <https://volim-operu.blogspot.com/2009/02/klaudio-monteverdi-orfej-sinopsis.html> (posjećeno 19. 11. 2021.).